

คุณสมบัติของผู้นำ

มองย้อนยุคกลับไปสู่ออดีต

ระพี สาคกริก

บทนำ

ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่อง คุณสมบัติของผู้นำ มองย้อนยุคกลับไปสู่ออดีต สิ่งแรกซึ่งเป็นสัจธรรมของชีวิตและสังคมที่ใครขอนำมาด้วยความสำคัญไว้ ณ โอกาสนี้คือ หากไม่มีวันนั้นย่อมไม่มีวันนี้

การที่ชี้ให้หวนกลับไปมองสู่ออดีต เพื่อประโยชน์ของคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งพึงได้รับอย่างลึกซึ้ง น่าจะได้แก่ ผลจากการคิดได้ถึงสิ่งอันเป็นที่มา ย่อมทำให้เกิดการเจริญสติภายในรากฐานของแต่ละคน เพื่อให้ชีวิตอนาคต รู้ความจริงและใช้เป็นพื้นฐานในการก้าวต่อไปได้มั่นคงยิ่งขึ้น

ผู้ใหญ่ในอดีตเคยยืนยันสัจธรรมของการดำเนินชีวิต ฝากไว้ให้ลูกหลานรับไปพิจารณาว่า จะทำอะไรอยู่ที่ไหนก็แล้วแต่ ขอให้ทำหน้าที่ ณ จุดนั้นอย่างดีที่สุด อย่าได้คิดโลกโมโหสัน ทำให้เกิดความทุกข์แก่ตนเอง และสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคม

คำกล่าวที่หยิบยกมานั้นให้ทุกคนได้นำไปคิด น่าจะสะท้อนให้เห็นความจริงถึงประเด็นสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ

ประการแรก สะท้อนให้เห็นความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นคน ซึ่งควรจะมีรากฐานจิตใจอิสระ อันจะนำไปสู่ความภูมิใจในความเป็นตัวของตัวเอง ส่วนประการที่ 2 สะท้อนให้รู้และเข้าใจความหมายของคำว่าหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่แต่ละคนพึงมีต่อสังคมซึ่งตนควรมีส่วนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนา

ช่วงหลังๆ คนส่วนใหญ่มีความเห็นแก่ตัว และมีอารมณ์ความต้องการเพื่อประโยชน์ส่วนตนรุนแรงยิ่งขึ้น เนื่องจากสามารถวิเคราะห์สภาพดังกล่าวจากความจริงซึ่งพบเห็นอยู่ในปัจจุบันได้ทุกเรื่อง โดยเหตุที่มีผลกระทบสานถึงกันหมด

ธรรมชาติของชีวิตมนุษย์แต่ละคน หากมองจากรากฐานจิตใจที่เป็นกลางย่อมเห็นได้สองด้าน ด้านหนึ่งคือสิ่งซึ่งเป็นความจริงที่มีอยู่ในรากฐานจิตใจ กับอีกด้านหนึ่ง คือสิ่งที่อยู่ภายนอก ซึ่งทุกคนมีหน้าที่เรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ผู้นำควรสะท้อนภาพอะไรให้คนทั่วไปสัมผัสแล้วยอมรับได้

นับเป็นเวลานานร่วม 40 ปีแล้ว วันหนึ่งผู้เขียนเคยกล่าวฝากไว้ให้บรรดาศิษย์รับฟังว่า เมืองไทยทำนาปลูกข้าวเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมมาช้านานแล้ว ซึ่งขณะนั้นสภาพแวดล้อมธรรมชาติของท้องถิ่นยังไม่ถูกทำลายรุนแรงมากนัก ทั้งดินและน้ำ ตลอดจนฝนฟ้าอากาศก็ยังคงเป็นไปตามฤดูกาลให้เชื่อมั่นได้

ผู้เขียนได้กล่าวฝากไว้ว่า ต้นข้าว ที่เจริญงอกงาม อีกทั้งแตกกอมีความสมบูรณ์พร้อม เมื่อถึงคราวออกรวง ย่อมให้ผลสมบูรณ์เปล่งปลั่งได้ทุกส่วน แม้ข้าวแต่ละเมล็ดย่อมมีความอวบอ้วน ต้นข้าวซึ่งมีลักษณะพร้อมมูลเช่นนี้ ปลายรวงย่อมโน้มลงต่ำสู่พื้นดิน หากรวงข้าวตั้งตรงชี้ฟ้า ย่อมรู้ความจริงว่าขาดเนื้อในที่ควรจะเป็นผลตอบสนองแก่ชาวนาผู้ปลูกให้มีขวัญและกำลังใจเพิ่มมากยิ่งขึ้น

เปรียบได้ดูคนเราที่เกิดมา หลังจากเติบโตยิ่งขึ้น และสามารถทำหน้าที่ได้อย่างสง่างามให้ผู้คนเคารพรักและศรัทธาจากใจจริง ช่วยเหลือสังคมเจริญเติบโตอย่างเป็นปึกเป็นแผ่นและมีความมั่นคง ควรมีรากฐานจิตใจที่หยั่งความรักลงสู่พื้นดินอย่างลึกซึ้ง ส่วนการแสดงออกสู่ภายนอก ย่อมมีความอ่อนนุ่มต่อมตนจากการปฏิบัติซึ่งนำตัวเองลงสู่พื้นดินอันควรถือว่า มองเห็นผู้อื่น ซึ่งเดินตามมาภายหลัง มีคุณค่าสำคัญเหนือตน

ส่วนภายในรากฐานจิตใจ พึงต้องมีความมั่นคงอยู่กับเหตุผลที่เป็นความจริงจากใจตนเอง และกล้าที่จะนำไปปฏิบัติ โดยไม่รู้สึกรหวั่นไหวต่ออิทธิพลต่างๆ จากภายนอก เช่น ที่คนยุคก่อนเคยกล่าวไว้ว่า จงเป็นคนอ่อนนอก แต่แข็งใน อีกทั้งลงมือทำจากใจจริงมากกว่าพูด

หวนกลับไปพิจารณาคุณสมบัติของผู้นำในอดีต

หากหวนกลับไปพิจารณาย้อนสู่อดีต จากข้อมูลซึ่งบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน แม้ช่วงนั้นสังคมไทยยังใช้การปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่รากฐานจิตใจผู้นำแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลง ย่อมได้มาจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถอยู่ในรากฐานจิตใจอีกทั้งกล้าที่จะตัดสินใจนำปฏิบัติด้วยตนเองอย่างชัดเจน

หากจะถามว่ามีการเลือกตั้งหรือเปล่า ผู้ที่มองเห็นได้ลึกซึ้งถึงรากฐาน ย่อมตอบได้อย่างมั่นใจว่า มีการคัดเลือกมาโดยธรรมชาติจากรากฐานจิตใจของทั้งสองด้านร่วมกัน โดยที่ผู้นำมีความเป็นตัวของตัวเองเด่นชัดมาก เมื่อเข้ารับหน้าที่แล้ว จึงแสดงความรับผิดชอบสูงสุดต่อบ้านเมืองอย่างเห็นได้ชัด

แม้บางครั้งอาจต้องพลัดทำเสียที แต่ก็เชื่อว่าจะสูญเสียความหวังเสียทีเดียว หากถอยกลับไปพิจารณาโดยใช้บทเรียนจากสิ่งที่ผ่านมาแล้ว หวนกลับไปต่อสู้ จนสามารถกู้แผ่นดินถิ่นเกิดให้กลับมาอยู่ในหัวใจของประชาชนคนไทยได้อย่างอบอุ่น

คนยุคก่อนเคยกล่าวฝากไว้เป็นแง่คิดว่า แม้ทัพผู้เก่งกล้าสามารถหาชีวิตได้จากกาบแก้วไปข้างหน้าด้านเดียวไม่ แต่ขอให้ดูกลยุทธ์ในการถอยทัพ ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากรากฐานความคิดของบุคคล ซึ่งเป็นผู้นำในยุคนั้นสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีชั้นเชิง จึงเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถที่จะก้าวต่อไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงให้คนทั่วไปเชื่อมั่นได้

ผู้นำประเทศยุคก่อนได้สะท้อนถึงการทำงานอย่างมีเหตุมีผล รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา แม้บางเรื่องเห็นว่าเป็นต้องเสียก็ยอมเสีย เพื่อให้ส่วนใหญ่สามารถอยู่ได้ ดังเช่นหลักธรรมที่ชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า **จงสละทรัพย์สินเพื่อรักษาอวัยวะ จงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต และจงสละชีวิตเพื่อรักษาธรรมะ** ธรรมะในที่นี้หมายถึง **ความจริงซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจตนเอง** ดังเช่นโคลงสี่สุภาพบทหนึ่ง ซึ่งร้อยกรองไว้ว่า

เสียสินสงวนศักดิ์ไว้ วงศ์หงษ์
เสียศักดิ์สู้ประสงค์ สิ่งรู้
เสียรู้เร่งดำรง ความสัตย์ ไว้เนา
เสียสัตย์อย่าเสียสู้ ชีพม้วย มรณา

สรุปความหมายของโคลงบทนี้ สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า **เกิดมาเป็นคนทั้งที จำเป็นต้องรักษาความจริงที่อยู่ในใจตนเองไว้อย่างสุดชีวิต** ซึ่งความหมายนี้ สามารถครอบคลุมคุณสมบัติความเป็นคนเอาไว้ทั้งหมด

หนึ่งผู้ที่จะรักษาสิ่งนี้ได้ รากฐานจิตใจตนเองต้องเข้มแข็งพอที่จะจะลภาวะยึดติดกับอิทธิพลครอบงำจากเครื่องประดับทั้งหลายซึ่งแวดล้อมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้เองจึงสรุปได้ว่า **การพึงเหตุผลซึ่งเป็นความจริงอยู่ในใจตนเอง นับเป็นสิ่งประเสริฐสุดสำหรับการดำเนินชีวิตของแต่ละคน**

ยามใดที่ผู้นำหลงอยู่กับอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว ย่อมทำให้สังคมเกิดความระส่ำระสาย แม้ผู้นำที่รับผิดชอบองค์กรต่างๆ ก็เช่นกัน หากขาดความรู้สึกรับผิดชอบ ซึ่งควรจะมิอยู่ในรากฐานจิตใจ คงหลงอยู่กับความสะดวกสบายส่วนตนที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมรวมทั้งคำสรรเสริญเยินยอจากคนรอบข้าง ย่อมทำให้ทุกชีวิตที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบเกิดความระส่ำระสาย และมีผลเพิ่มแรงกดดันขึ้นในใจ เป็นการเพิ่มพูนความทุกข์หนักมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งเสียขวัญในการตั้งใจทำงาน ซึ่งนำไปสู่การสร้างสรรค์อันควรจะเป็นไปตามหน้าที่ของแต่ละคน ซึ่งมีผลสร้างความเจริญรุ่งเรืองขององค์กรนั้นรวมถึงของบุคคลากรทุกคนร่วมกันได้อย่างมั่นคง

ในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาแตกก็เช่นกัน มีเหตุสืบเนื่องจากการที่ผู้นำมีความอ่อนแออยู่ในรากฐานจิตใจจนไม่สามารถพึ่งพาตนเองให้มั่นคงอยู่ได้ การปฏิบัติอย่างขาดความสนใจที่จะรู้ความจริงจากใจตนเอง จึงทำให้ไม่สามารถรู้เหตุซึ่งตนแสดงออก จึงทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน บานปลายออกไปอย่างทั่วถึง ในที่สุดผลที่ปรากฏย่อมเกิดความเสียหายแก่สังคมอย่างหนัก

สมัยนั้นกรุงศรีอยุธยาต้องเสียกรุงให้กับประเทศเพื่อนบ้านถึงสองครั้งสองหน อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน หากมองที่รากฐานจิตใจย่อมพบความจริงว่า ทุกคนไม่ได้เป็นเช่นเดียวกันไปทั้งหมด

ดังนั้นการสูญเสียของชาติแต่ละครั้ง จึงน่าจะเป็นบทเรียนที่ช่วยให้มีการรับรู้ถึงความจริง ทำให้ผู้มีความรักความจริงใจต่อแผ่นดินและมีบารมีเหนือกว่าผู้อื่น ซึ่งอาจใช้ชีวิตอยู่ ณ จุดไหนก็ได้ มีโอกาสที่จะแสดงออกจากใจตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น สภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าจะหมายถึงยุคปัจจุบันก็คงสรุปได้ว่า ช่วงนั้น

ธรรมชาติในรากฐานจิตใจคนเป็นผู้เลือกสรรคนดี ให้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำแทนการยึดติดรูปแบบซึ่งเป็นเพียงเปลือกของการเลือกตั้งที่คนผู้มีกิเลสหนากำหนดขึ้นมาเช่นยุคปัจจุบัน โดยขาดการมองเห็นความจริงจากธรรมชาติในใจตนเอง

ความเป็นผู้นำช่วงนั้นเห็นได้เด่นชัดมาก ทั้งบุรุษและสตรี ซึ่งหมายความว่า ความรับผิดชอบและความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว หากไม่มีการแบ่งเพศแบ่งวัยไม่ จึงสรุปได้อย่างชัดเจนว่า **ทุกสิ่งอยู่ที่ใจโดยแท้**

สังขรณ์ได้ซีไว้อย่างชัดเจนว่า หากใจเป็นกลาง ย่อมมองเห็นทุกสิ่งได้ 2 ด้านอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกันและกัน

ดังนั้นผู้นำในยุคนั้น หากมองเห็นความจริงได้ลึกซึ้งถึงระดับหนึ่ง ย่อมรู้ว่า มีทั้งผู้นำซึ่งอยู่สูงสุดร่วมกับผู้นำซึ่งอยู่ระดับล่าง อันถือเป็นพื้นฐานสำคัญ ทำให้มีการร่วมมือร่วมใจสอดคล้องกันอย่างเป็นธรรมชาติ

ผู้ที่ขึ้นไปเป็นผู้นำระดับสูงสุดได้ ย่อมแสดงความสามารถจากใจตนเองได้อย่างชัดเจน ไม่เพียงแต่การเอาชนะข้าศึกศัตรูเท่านั้น แต่ภายในรากฐานจิตใจซึ่งสำคัญที่สุด น่าจะได้แก่ความสามารถในการเอาชนะใจตนเองที่จะก้าวลงไปสู่ด้านล่างอย่างทำทหาย โดยมีความรักความจริงใจต่อแผ่นดินและคนระดับล่าง ให้คนทั่วไปเคารพรักและศรัทธาได้อย่างมั่นใจ

ส่วนคนระดับล่าง ย่อมมีความเป็นผู้นำอยู่ในรากฐานตนเองด้วยเช่นกัน จึงทำให้มีความรักและมีความซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินถิ่นเกิด จนถึงขั้นยอมสละครอบครัวและชีวิตตนเอง อย่างเห็นได้ชัด

การทรยศต่อแผ่นดินย่อมได้รับผลอย่างไร ?

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกจากมีความเจริญรุ่งเรืองแล้ว อีกด้านหนึ่ง ยังมีการสูญเสียกรุงให้กับประเทศเพื่อนบ้านถึงสองครั้งสองหน

ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2112 การสูญเสียกรุงมีเหตุสืบเนื่องมาจาก **มีผู้บริหารบางคนยอมใจและตัว เป็นเครื่องมือให้กับศัตรู** มีการแปรเปลี่ยนจิตใจไปรับใช้ผลประโยชน์ของชนต่างชาติต่างแผ่นดินที่มุ่งเข้ามายึดครองประเทศสยาม โดยที่คิดว่าหากเป็นผลสำเร็จ ตนจะได้ขึ้นเป็นใหญ่

การหลงผิด เพราะความสับสนของกระแสที่มีอยู่ในใจตนเอง ทำให้ขาดการคิดได้ว่า ถ้าตนทรยศต่อแผ่นดินถิ่นเกิดรวมถึงคนชาติเดียวกันแล้ว ไฉนเลยคนชาติอื่นจะมอบความไว้วางใจให้ได้ หลังจากสมหวังตามที่เขาต้องการแล้วอาจถูกฆ่าทิ้งก็เป็นได้

สิ่งดังกล่าว จึงน่าจะเป็นอุทาหรณ์สอนใจแต่ละคนให้รู้ได้ว่า **ตนควรมีความรักความซื่อสัตย์ต่อตนเอง** ซึ่งมีเหตุผลสานถึงความรักความซื่อตรงต่อแผ่นดินถิ่นเกิด

ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2310 เนื่องจากผู้นำมีความลุ่มหลงมัวเมาอยู่กับความสุขส่วนตัว ยิ่งลึกซึ้งลงไปถึงความรู้สึกลุ่มหลงในรสชาติของอิสตรี อีกทั้งให้ความสำคัญเหนือผลประโยชน์ของแผ่นดินและเพื่อนร่วมชาติ

สิ่งดังกล่าว ถ้าจะอ่านให้ลึกซึ่งถึงความจริงที่อยู่ในใจผู้นำ ย่อมพบได้ว่า ผู้นำมีรากฐานจิตใจที่อ่อนแอ ทำให้ชีวิตขาดการตั้งมั่นอยู่กับความจริงซึ่งควรมีอยู่ในรากฐานจิตใจตนเอง จึงมีผลทำให้ผู้ที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ ขาดที่พึ่งทางใจ จึงเกิดความระส่ำระสายและแตกสามัคคีขึ้นในแผ่นดินอย่างกว้างขวาง

ช่วงกู้เอกราชของแผ่นดิน

การสูญเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้ทรงเป็นผู้นำ ในการกู้เอกราชของชาติไทยให้กลับคืนมาได้ ถ้าสนใจศึกษาประวัติชีวิตของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์ท่านทรงผ่านประสบการณ์ในการต่อสู้มาอย่างน่าประทับใจมาก

สิ่งซึ่งถือว่า คือคุณสมบัติของความเป็นผู้นำอย่างสำคัญ น่าจะได้แก่ การที่พระองค์ทรงใช้ชีวิตอยู่กับพื้นดินร่วมกับบริพล ซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของพระองค์อย่างชัดเจนมาก

จึงน่าจะอ่านความจริงจากพระทัยได้ว่า พระองค์ท่านมีการเอาชนะใจตนเอง จากรากฐานที่ลึกซึ่งมาก มีความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ นำบริวารทั้งหลาย ให้เกิดความมั่นใจสูงสุด

แม้เหตุการณ์ผ่านพ้นมานานแล้วก็ตาม แต่ผู้เขียนได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมค่ายพักแรม ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรและรัพลจัดสร้างขึ้นเป็นการชั่วคราว ระหว่างการเดินทางไปปฏิบัติภารกิจอิสรภาพ

หลังจากพิจารณาแล้ว มองเห็นได้ว่า พระองค์ท่านทรงใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย และมีความเป็นอยู่ซึ่งไม่ห่างจากรัพลที่เป็นบริวารมากนัก แสดงถึงความรักความจริงใจอันถือเป็นส่วนหนึ่งซึ่งส่งเสริมขวัญปล้ำใจในการต่อสู้ให้กับทุกคนผู้ร่วมการต่อสู้ที่สำคัญ

การสูญเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 การกู้เอกราชของแผ่นดินครั้งที่ 2 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช) ได้ทรงรวบรวมรัพลอาสาสมัคร ยกทัพไปล้อมเมืองจันทบุรี เพื่อใช้เป็นฐานการกู้อิสรภาพให้กับแผ่นดิน

ก่อนยกทัพเข้าตีเมืองจันทบุรี พระองค์ได้ทรงประกาศอย่างเด็ดขาดว่า ให้รัพลทั้งหมดทูลทำลายหม้อข้าว โดยมีความประสงค์ว่า หลังจากตีเมืองได้สำเร็จแล้ว จึงค่อยไปหาเอาใหม่ ในเมื่อหม้อข้าวสำหรับชีวิตคนไทย มีความสำคัญทั้งในด้านอาหารและวัฒนธรรม

สิ่งที่กล่าวมาแล้ว ได้สะท้อนความจริงจากใจผู้นำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า มีการตัดสินใจ กอดคอกัน ร่วมเป็นร่วมตายกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกันหมด โดยปราศจากการแบ่งแยก

ภาพจากการตัดสินใจของผู้นำดังกล่าว น่าจะถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของคุณธรรม ซึ่งมีอยู่ในรากฐานจิตใจผู้นำ ช่วยให้เกิดขวัญและกำลังใจในความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอย่างชัดเจน

หลังจากได้รับชัยชนะที่เมืองจันทบุรีแล้ว จึงใช้เป็นฐานที่มั่น รวบรวมรัพลหวนกลับมาตีกรุงธนบุรี และสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่นั่น

การตัดสินใจสร้างเมืองใหม่ของผู้นำ

จำเป็นต้องรู้ความจริงถึงสัจธรรมของชีวิตคน

มีความตอนหนึ่ง ซึ่งคนไทยในอดีตเคยปรารถนาไว้ว่า ยามรบเราร่วมมือกันต่อสู้ ยามสงบเราร่วมมือกันพัฒนาอย่างเต็มความสามารถ ดังนั้นบุคคลผู้เป็นผู้นำ ควรมีความรู้ที่สานเหตุผลถึงกันระหว่างสองด้าน อีกทั้งมองได้ลึกซึ่งถึงรากฐานจิตใจคนทั่วไป

อนึ่งหากมองที่สัจธรรมของชีวิตมนุษย์กับธรรมชาติในยุคนั้น น่าจะอ่านได้อย่างชัดเจนว่า การดำเนินชีวิตของแต่ละคน ย่อมให้ความสำคัญและเห็นความจำเป็นของน้ำที่มีอยู่ในธรรมชาติ ดังที่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่า สมัยกรุงศรีอยุธยาเพียงพู่ ฝน บริเวณนั้นยังเป็นปากอ่าวของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นสายหลักในการดำเนินชีวิต รวมทั้งการทำมาหากินของราษฎร ดังภาพเขียนเก่าๆ ที่ปรากฏชัดเจนว่า ช่วงนั้นเรือสำเภาจากประเทศภายนอกได้เข้าได้เข้ามาจอดเทียบท่าถึงกรุงศรีอยุธยา

การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากตะกอนดินที่ได้รับการพัดพามาจากกระแสน้ำ ทำให้ปากแม่น้ำเลื่อนลงมาทางใต้มากขึ้น มาถึงช่วงที่มีการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเจ้าพระยาจักรีขึ้นเสวยราชเป็นพระมหากษัตริย์องค์แรก และเป็นต้นราชตระกูลราชวงศ์จักรี ปากแม่น้ำเจ้าพระยาได้เลื่อนลงมาอยู่ตอนใต้ของเมืองกรุงเทพ

ช่วงกรุงรัตนโกสินทร์

ผู้นำประเทศในช่วงเริ่มต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (เจ้าพระยาจักรี) รัชกาลที่ 1 ต้นราชตระกูลจักรีวงศ์ ได้ทรงสร้างเมืองกรุงเทพขึ้นอีกฝั่งหนึ่งของปากแม่น้ำเจ้าพระยาแยกจากกรุงธนบุรีและประกาศเป็นเมืองหลวงแห่งกรุงสยาม

หวนกลับไปพิจารณาถึงความเป็นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เชื่อมโยงมาถึงการตั้งเมืองกรุงเทพขึ้นใหม่ ชนรุ่นหลังๆ มักเรียกกรุงศรีอยุธยาตามประสาชาวบ้านว่า กรุงเก่า มีประเด็นสำคัญที่ใคร่ขออนุญาตนำมากล่าวเน้นไว้ ณ โอกาสนี้

ความจริงแล้ว ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ประเทศสยาม (ชื่อดั้งเดิม) ต้องคิดทำศึกสงครามถึงสองด้าน ด้านหนึ่ง ซึ่งเห็นได้โดยตรงคงเป็นเรื่องการทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนอีกด้านหนึ่ง ซึ่งน่าจะร้ายแรงมากกว่า ได้แก่ การดำเนินกบฏโลบายป้องกันประเทศ ซึ่งหมายถึงศัตรูที่อยู่ห่างไกลคนละซีกโลก คือ กลุ่มประเทศวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งเข้ามาบุกรุกล่าดินแดนจากกลุ่มประเทศเอเชียเขตร้อน เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์อย่างเห็นได้ชัด

อนึ่ง ในที่สุดปรากฏว่าประเทศเพื่อนบ้านรอบด้านถูกยึดครองด้วยกำลังอาวุธ ทั้งนี้และทั้งนั้นเป็นเพราะขาดการประเมินตนเอง ทำให้ใช้นโยบายแข็งกร้าว คงเหลือแต่ประเทศสยามที่ยังดำรงเอกราชอยู่ได้ ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว อีกทั้งรู้หลักการดำเนินชีวิตว่า เสียน้อยดีกว่าเสียมาก

อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงการเสียดินแดนบางส่วนเท่านั้น แต่ยังคงสูญเสียเสรีภาพทางกฎหมายหลายอย่าง ซึ่งนับได้ว่า เรื่องนี้เสมือนเป็นหนามยอกอก ซึ่งแฝงอยู่ในพระราชหฤทัยพระมหากษัตริย์ในช่วงแรกๆ ทุกพระองค์ ซึ่งสืบทอดความรู้สึกรับผิดชอบที่เก็บไว้ในส่วนลึก

การที่สามารถทราบเรื่องนี้ได้ชัดเจน เนื่องจากมีโอกาสเปิดเผยออกมาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ดังจะกล่าวต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศสยามจะสามารถรักษาเอกราชของชาติไว้ได้ตลอดมา แต่ภายในส่วนลึกก็ถูกแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขของการต่อรอง ซึ่งใช้กลยุทธ์การบุกรุกทางวัฒนธรรมและความเหนือกว่าในด้านอิทธิพลเทคโนโลยี ซึ่งเงื่อนไขนี้มีพลังอำนาจแฝงมาลึกซึ้งเหนือกว่าการใช้อาวุธ ทั้งนี้และทั้งนั้น ประเด็นดังกล่าว มีอิทธิพลครอบงำรากฐานความคิด ซึ่งอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยที่คนไทยในยุคนั้นยังมีความรักชาติ รักแผ่นดินเกิดอย่างเหนียวแน่น

การต่อรองเพื่อระงับการใช้อาวุธ โดยที่ประเทศสยามจำใจต้องยอมให้ต่างชาตินำผลสำเร็จรูปทางเทคโนโลยี ซึ่งมีรูปแบบของการพัฒนาก้าวไกลยิ่งกว่าเข้ามาเผยแพร่ในประเทศ ทั้งในด้านที่เป็นบรรณาการ และในด้านสินค้า ทำให้คนไทยจำต้องสูญเสียเศรษฐกิจ อันเป็นผลระยะสั้น รวมทั้งมีผลเปลี่ยนแปลงเจตน์คติที่มุ่งทิศทางไปสนองผลทางเศรษฐกิจให้กับชนต่างชาติในระยะยาว

ในช่วงแรกๆ ของกรุงรัตนโกสินทร์ การเผยแพร่อิทธิพลครอบงำดังกล่าวเริ่มจะมองเห็นผลชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเรื่อง ความคิดในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ซึ่งเริ่มจากด้านบนลงมาสู่ด้านล่าง ในขณะที่ ระดับผู้นำซึ่งอยู่ด้านบนมีธรรมชาติของจิตใจมุ่งความสำคัญลงสู่พื้นดิน และคนระดับล่างอย่างเป็นธรรมชาติให้ปรากฏเห็นได้อยู่แล้ว ตามที่ได้กล่าวมาแล้วจากการทำศึกสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านในอดีต

อย่างไรก็ตาม ในเมื่อรากฐานความเป็นไทแก่ตนเองในช่วงที่ผ่านมายังมีความเข้มแข็งอย่างลึกซึ้ง แม้เริ่มมีการนิยมส่งคนไทยออกไปศึกษาในต่างประเทศ กับอีกด้านหนึ่งได้มีการนำชาวต่างประเทศเข้ามาให้การศึกษามากขึ้นก็อปรมแก่บรรดาบุตรหลานเจ้านายระดับสูง รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาการบริหารราชการแผ่นดินด้วย แต่ช่วงนั้นผลเสียหายยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากผู้นำในยุคนั้นยังมีรากฐานจิตใจที่อิสระ จึงมีภูมิคุ้มกันสูงพอสมควร แต่กระแสดังกล่าวยังดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งรุนแรงยิ่งขึ้น ดังที่สามารถเห็นได้จากคนสวนใหญ่ซึ่งอยู่รอบข้าง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงประกาศเลิกทาส

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การประกาศเลิกทาสโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 5 นับเป็นผลงานสำคัญของชาติครั้งหนึ่ง พระองค์ท่านตัดสินพระทัยประกาศเลิกทาสในแผ่นดิน ดังที่มีหลักฐานบันทึกไว้ว่า ได้ทรงเตรียมการโดยที่เก็บไว้ในพระทัยมาเป็นเวลานาน 30 ปี

นอกจากนั้น ช่วงที่ตัดสินพระทัยประกาศเรื่องนี้ ยังมีบันทึกเก็บไว้เป็นหลักฐาน มีความตอนหนึ่งว่า แม้เสนาบดีของข้าพเจ้าหลายคนไม่เห็นด้วย แต่ข้าพเจ้าก็จะทำ

หากมองลึกถึงเหตุและผล น่าจะได้แง่คิดที่ตีอย่างชัดเจน ประการแรกได้แก่จิตสำนึกรับผิดชอบซึ่งมีต่อประโยชน์ของแผ่นดินเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด การปฏิบัติจึงเกิดจากการใช้วิจารณญาณที่อิสระของผู้นำ ซึ่งกรณีนี้มีความสำคัญเหนือกฎระเบียบ หากทวนกลับมามองยุคปัจจุบันแล้วโปรดอย่าเข้าใจว่าไม่ใช่ประชาธิปไตย ในเมื่อมีผู้นำประเทศ ย่อมต้องมีความรับผิดชอบต่อแผ่นดินสูงสุด จึงตระหนักได้ว่าประเด็นนี้นับเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด แทนที่จะยึดติดอยู่กับกฎระเบียบด้านเดียว โดยมองข้ามความสำคัญของแผ่นดินซึ่งอยู่นเหนืออื่นใดทั้งหมด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคงจะทรงทราบดีอยู่แล้วว่า ระบบทาสเป็นสิ่งซึ่งอยู่ในโครงสร้างของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลผู้อยู่ระดับบน จึงวินิจฉัยได้ด้วยพระปรีชาญาณว่า ถ้าฟังเสียงคนส่วนใหญ่ในที่ประชุม ซึ่งมีผลประโยชน์ส่วนตนเกี่ยวกับเรื่อง การคิดแก้ไขปัญหาคำคัญของบ้านเมือง ในด้านการฟื้นฟูคุณธรรม ก็คงบรรลุผลสำเร็จได้ยาก ดังนั้นจึงไม่น่าจะเป็นการตัดสินพระทัยโดยพลการ แต่ควรจะมีการเสยสละของพระองค์ท่าน ซึ่งอยู่ในฐานะผู้นำเหนือกว่าเรื่องอื่นๆ

ถ้าสามารถอ่านความจริงซึ่งอยู่ในรากฐานพระทัยของพระองค์ท่านชัดเจน สิ่งสำคัญที่สุดน่าจะได้แก่ วิญญาณความรักแผ่นดินจากใจจริง และทรงมองเห็นประโยชน์สุข ซึ่งคนระดับล่างพึงได้รับจากการปฏิบัติของผู้นำ ที่มีความสำคัญเหนือกว่ารูปแบบ

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่า การเสด็จประพาสต้นของพระองค์ท่าน บางช่วงมีการปลอมตัวลงไปคลุกคลีกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในระดับล่าง แม้การร่วมเสวยพระกระยาหารกับชาวบ้าน โดยไม่มีใครทราบว่าเป็นพระมหากษัตริย์ คงทราบแต่เพียงมหาดเล็กคู่พระทัยกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น ซึ่งช่วงนั้น คนไทยในชนบทยังมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้ที่มาเยือนจากภายนอก ไม่ว่าจะเดินทางมาจากไหน มักจะได้รับการต้อนรับขึ้นถึงเรือนชาน นับเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่งดงามมาก

อย่างไรก็ตาม ช่วงนั้น กระแสวัตถุนิยมได้เริ่มเข้ามาครอบงำจิตใจคนไทย แม้ยังไม่มากนัก ทำให้การสืบทอดความคิดในระยะยาวเป็นไปได้ไม่ถนัดนัก จากการประกาศเลิกทาสครั้งนั้น ซึ่งมีผลแก้ปัญหาในระยะสั้น อันควรได้รับการสืบทอดต่อไป เพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นทาสทางจิตใจ ซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนทิศทางการคิดภายในกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อให้รากฐานความเป็นตัวของตัวเองของประชาชนคนไทย ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด มีความมั่นคงเข้มแข็ง โดยที่มุ่งมั่นรักษาความรักพื้นดิน ถิ่นเกิด อีกทั้งเป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตของชนชาติให้มั่นคงอยู่ได้ในระยะยาว แต่ประเด็นนี้คนไทยทั้งชาติได้ถูกโจมตีโดยสงครามเย็นจากชนต่างถิ่นอย่างต่อเนื่องตลอดมา

ประเด็นหลังนี้นับเป็นเรื่องหนักมาก ทั้งนี้และทั้งนั้น เป็นภัยอันตรายมืด ซึ่งยากที่แต่ละคนจะมองเห็นได้ แม้ว่าผู้นำจะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างซึ่งเห็นได้ชัด โดยการนำพระองค์เองลงสู่พื้นดินอย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตามผลงานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังคงอยู่ในความทรงจำของ
 วิญญาณคนไทยอย่างลึกซึ้งตลอดมา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

มาถึงช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านทรงโปรดงานด้านศิลปะ
 นอกจากนั้นยังอ่านได้ว่า ทรงสนพระทัยสร้างกิจกรรมนำข้าราชการลงสู่พื้นดิน ซึ่งมีผลอย่างน้อย 2 ประการ
 ประการแรกเพื่อปลูกฝังจิตวิญญาณความรักและซาบซึ้งในแผ่นดินถิ่นเกิด ส่วนประการที่ 2 ทรงใช้กิจ
 กรรมต่างๆ เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์จากน้ำพระทัยของพระองค์ท่านให้เข้าถึงจิตใจของข้าราชการ เพื่อหวัง
 ถ่ายทอดลงถึงชาวบ้านต่อไป

ผลงานชิ้นสำคัญน่าจะได้แก่การจัดตั้งกองเสือป่า ซึ่งในทางปฏิบัติมีการฝึกเดินป่าและพักแรมในเต็นท์
 ซึ่งจำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่กับพื้นดิน อีกทั้งฝึกให้รู้จักต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง

ซึ่งไม่เพียงเท่านั้น พระองค์ท่านได้ทรงใช้ชีวิตลงไปร่วมกิจกรรมคลุกคลีอยู่กับบรรดาข้าราชการใน
 การปฏิบัติงานอย่างเสมอเหมือนกันด้วย ผู้เขียนโชคดีที่มีโอกาสเห็นพระบรมฉายาลักษณ์ ซึ่งถ่ายไว้ในขณะที่
 ประทับทรงงานอยู่กับเตียงผ้าใบภายในเต็นท์ร่วมกับข้าราชการอย่างเป็นทางการ

ในด้านศิลปะการละคร พระองค์ทรงโปรดการเขียนบทละคร และที่ลึกซึ้งยิ่งไปกว่านั้น ยังทรงร่วมแสดง
 ด้วยพระองค์เอง อีกทั้งสนพระทัยที่จะแสดงเป็นตัวคนใช้ ให้ข้าราชการ ซึ่งถูกอุปโลกให้เป็นนายสามารถ
 ตบพระเศียรได้

ประเด็นสำคัญสะท้อนให้อ่านได้ว่า ทรงฝึกสอนให้คนรู้จักปรับตัว โดยที่รู้ว่า ยืนอยู่ตรงไหนก็ตาม ควร
 จะรู้จักแยกแยะตัวเองให้เห็นได้ถึงเหตุและผล นับเป็นการฝึกสอนให้รู้จักตัวเองอย่างสำคัญ

ช่วงหลังๆ มีบางคนที่ขาดความรู้จริง ได้วิจารณ์ว่า ในหลวงรัชกาลที่ 6 ทรงเติบโตขึ้นในเมืองนอก
 ความคิดของพระองค์ท่านคงจะถูกครอบงำจากวัฒนธรรมตะวันตกอย่างมาก

หากมองการปฏิบัติอีกทั้งความคิดที่แสดงออกของพระองค์ท่าน ซึ่งมีต่อผู้ใกล้ชิดให้ถึงความจริงที่อยู่
 ในพระทัย ย่อมพบว่าเป็นสิ่งสวนทางกันกับเหตุผลที่มีผู้วิจารณ์ไว้

ดังร้อยกรองบทหนึ่งซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ จากพระองค์ท่านดังต่อไปนี้

ใครมาเป็นเจ้า	เข้าครอง
คงจะต้องบังคับ	ขับไล่
เคียวเขี่ยเย็นคำ	กรำไป
ตามวิสัยเชิงเช่น	ผู้เป็นนาย
ฤาจะเห็นแก่น้ำ	ค่าชื่อ
จะนับถือพงษ์พันธุ์	นั้นอย่าหมาย
ไหนจะต้องเหน้อยยาก	ลำบากกาย

ไหนจะอาย   ทัวทั้งโลกา

กับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งผู้เขียนทราบจากเรื่องที่พ่อตนเองได้บันทึกไว้ ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากพระองค์ท่านได้ทรงมีพระเมตตา นำพ่อของผู้เขียนมาชุบเลี้ยง จากเด็กบ้านนอกคนหนึ่ง ซึ่งชีวิตผ่านความลำบากมาอย่างโชกโชน ให้มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงตั้งแต่ช่วงแรกๆ

ด้วยความมุมานะ และความวิริยะอุตสาหะ ซึ่งอยู่ในสายเลือดอย่างเป็นธรรมชาติ พ่อของผู้เขียนได้มุ่งมั่นสร้างคุณงามความดีบนพื้นฐานการเอาชนะใจตนเองมาอย่างอดทน แม้จะถูกคนรอบข้างดูถูกดูแคลน จนกระทั่งในที่สุดได้เป็นนักเรียนดีเด่นที่สุดในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงทั้งในด้านผลการเรียนและด้านคุณธรรม จนได้รับความไว้วางใจให้เป็นหัวหน้านักเรียนทั้งโรงเรียน และได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานแหวนทองคำตราประจำพระองค์ อีกทั้งรับสั่งให้เข้าไปปฏิบัติงานเป็นมหาดเล็กรับสนองพระมหากรุณาธิคุณอย่างใกล้ชิด

พ่อของผู้เขียนได้บันทึกไว้ จากการที่พระองค์ท่านรับสั่งว่า ช่วงที่ผ่านมาแล้ว นักเรียนดีเด่นที่สุดในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง จะถูกส่งไปเรียนต่อยังต่างประเทศในยุโรป และรับสั่งจากพระทัยที่ใสสะอาดว่า ข้าไปเรียนมาแล้วนานมากจึงไม่คิดจะให้เจ้าไป แต่ข้าจะสอนเจ้าเอง

สิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดมีผลปล้ำข้อวิจารณ์ที่ว่า พระองค์ท่านเติบโตขึ้นมาในเมืองฝรั่งอาจจะซึมซับเอาความคิดนิยมฝรั่งเอาไว้มาก

สิ่งดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นความจริงได้ว่าบุคคลผู้เป็นผู้นำในยุคนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่ละพระองค์ ทรงมีรากฐานจิตใจที่แข็งแกร่งมีความเป็นไทยแท้ตนเองอย่างชัดเจน ให้เชื่อมั่นได้

ดุสิตธานี เมืองประชาธิปไตย

ช่วงนั้น ในทางปฏิบัติซึ่งปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม คือ โครงการเมืองจำลองดุสิตธานี ซึ่งเกิดจากความคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เริ่มจากรัชกาลที่ 5 และมีการสืบทอดเจตนารมณ์มาถึงช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้เขียนทราบเป็นการภายในมาว่า เรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงปรารถนาอย่างไม่เป็นทางการไว้ครั้งหนึ่ง โครงการนี้ได้ปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากหลักฐานในหนังสือเรื่อง **ดุสิตธานี เมืองประชาธิปไตย** พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียบเรียงโดย **จมีนอมรดรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช)** เรียบเรียงตามมติของคณะกรรมการสัมมนาเรื่องดุสิตธานี พิมพ์ในงานพระบรมราชานุสรณ์ 10-12 พฤศจิกายน 2513 โดยหอสมุดแห่งชาติ

นอกจากนั้น ยังมีหลักฐานเพิ่มเติมต่อมาอีก จากหนังสือที่พิมพ์แจกในพิธีพระราชทานเพลิงศพขุนตำรวจเอก พระมหาเทพกษัตรสมุทร (เนื่อง สาคริก) ณ เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันเสาร์ที่ 19 กันยายน

พ.ศ. 2541 ซึ่งได้บันทึกข้อมูลรายละเอียดไว้ในอดีตอย่างชัดเจนว่า ในช่วงรัชสมัยหลังๆ ก่อนที่จะมีการปฏิวัติ โดยกำลังทหารและอาวุธ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ซึ่งใช้นามว่าคณะราษฎร พระมหาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในยุคนั้นได้ทรงพิจารณาเตรียมการที่จะปรับเปลี่ยนการปกครองของประเทศชาติเพื่อพระราชทานความเป็นประชาธิปไตย ให้แก่ประชาชนอยู่แล้วโดยมีการให้ความรู้ในเชิงฝึกอบรมทางปฏิบัติ โดยไม่ได้มีนงอนพระราชหฤทัยแต่อย่างใด

ประเทศสยามตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มประเทศพันธมิตร ทำการรบในสงครามโลกครั้งที่ 1

ได้มีหลักฐานบันทึกไว้อย่างชัดเจนว่า เหตุผลในการที่ประเทศสยามส่งกองทัพไปร่วมกับกลุ่มประเทศพันธมิตรทำการรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ทวีปยุโรป มีเหตุผลสืบเนื่องมาจาก ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า ช่วงเริ่มแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศสยามถูกรุกรานด้วยกำลังอาวุธจากกลุ่มประเทศตะวันตก

แต่เนื่องด้วยพระปรีชาญาณของพระเจ้าแผ่นดินในยุคนั้น ซึ่งรู้จักผ่อนปรน โดยการประเมินกำลังแล้ว เห็นควรเสียสละน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่เอาไว้ จากการต่อรองมีผลทำให้ประเทศสยามเสียเปรียบทางกฎหมาย ซึ่งช่วงนั้นประชากรจากกลุ่มประเทศตะวันตกบางประเทศที่เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพฯ ไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีนโยบายทางการเมือง โดยได้พิจารณาเห็นว่า กลุ่มประเทศพันธมิตรมีแนวโน้มที่จะชนะสงครามครั้งนั้น พระองค์ท่านทรงคิดว่าถ้าประเทศสยามประกาศเข้าร่วมรบ ผลที่ปรากฏน่าจะเป็นพลังต่อรองช่วยให้มีการยกเลิกกฎหมายคุ้มครองชาวต่างประเทศในประเทศ เพื่อยก ระดับคนไทยกับคนต่างชาติขึ้นมามีสิทธิเท่าเทียมกัน

ในทางปฏิบัติพระองค์ท่านไม่ใช้วิธีสั่งการ แต่โปรดเกล้าฯ ให้เปิดประชุมใหญ่ขึ้นในท้องพระโรง และพระราชทานโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในการดำเนินการครั้งนั้น ปรากฏว่ามีผู้นำฝ่ายคัดค้าน ซึ่งเป็นข้าราชการบริพารระดับสูงคนหนึ่ง มีการอภิปรายกันอย่างตรงไปตรงมา จนกระทั่งทำให้รู้สึกสงสัยว่า ผลสรุปอาจไม่เป็นไปตามพระราชประสงค์ แต่พระองค์ท่านก็ทรงวางพระราชหฤทัยเป็นกลาง

จากสรุปการอภิปรายและมีการลงคะแนนเสียง ปรากฏผลว่าฝ่ายเห็นด้วยกับข้อเสนอของพระองค์ชนะไปเพียงเล็กน้อย นับได้ว่าใช้วิธีการประชาธิปไตยที่ใสสะอาด นอกจากนั้นแล้วช่วงที่ประเทศสยามส่งทหารไปร่วมรบ ผู้นำฝ่ายค้านซึ่งเป็นข้าราชการบริพารก็ได้ไปร่วมรบด้วย และปฏิบัติภารกิจด้วยความจริงใจอย่างเต็มที่ แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่อยู่ในระดับสูงยุคนั้น รู้จักการแพ้การชนะ อย่างปราศจากความรู้สึกที่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก

หวนกลับไปนึกถึงเงื่อนไขซึ่งเป็นปัญหา ในการสืบทอดความคิดของผู้นำยุคนั้น

มีประเด็นสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งใคร่ขออนุญาตตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ ณ โอกาสนี้ หากหวนกลับไปพิจารณาข้อความ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบันทึกไว้ในขณะที่ตัดสินพระทัยประกาศเลิกทาสว่า แม้เสนาบดีของข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย แต่ข้าพเจ้าก็จะทำ ประกอบกับทราบว่าจะองค์ท่านทรงเตรียมการล่วงหน้าไว้ถึง 30 ปี ทำให้สามารถอ่านได้ว่า ในช่วงเตรียมการ พระองค์ท่านได้ทรงสร้างพระบารมีไว้กับประชาชนคนระดับล่างอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งเกิดความมั่นใจพระทัยว่า คนระดับสูงไม่กล้าที่จะแสดงปฏิริยาใดๆ ออกมา จากสาเหตุดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พระองค์ท่านทรงสร้างพระบารมีไว้กับคนระดับล่างให้รู้สึกศรัทธาอย่างลึกซึ้ง แสดงถึงการปฏิบัติที่เริ่มปูพื้นฐานประชาธิปไตยจากระดับพื้นดินขึ้นมาก่อน

กับอีกประเด็นหนึ่ง จากเนื้อหาสาระที่ได้ทรงบันทึกไว้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ในที่ประชุม ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือคนส่วนน้อยนิด หากเทียบกับประชาชนซึ่งเป็นมวลชนในระดับพื้นฐาน พระองค์ท่านทรงประทับอยู่ท่ามกลางผลประโยชน์ที่ขาดการนึกถึงคุณธรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังที่กล่าวกันไว้ว่าเป็นบิรวารแวดล้อมของผู้มีอำนาจระดับสูงสุด

จากเงื่อนไขดังกล่าวที่ขาดความสอดคล้องกันทางความคิด มีผลสืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน ดังที่มีการกล่าวกันว่า แม้มีผู้นำที่ดี แต่คนที่อยู่รอบข้างหวังผลประโยชน์ส่วนตน หากผู้นำมีรากฐานขาดความเข้มแข็งกับคนรอบข้าง อีกทั้งขาดความเฉลียวฉลาดรู้เท่าทันได้แล้ว ย่อมทำให้ตนจำต้องได้รับผลเสียหาย นอกจากนั้นอาจทำให้ประเทศชาติได้รับผลเสียหายอย่างสำคัญด้วย

อนึ่งสภาพดังกล่าวยังมีการสืบทอดมาถึงช่วงหลัง ดังจะพบได้ว่า องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบัน มีพระปรีชาญาณ และมีพระเมตตาต่อประชาชนคนระดับล่างสูงส่ง แต่บิรวารจำนวนไม่น้อยยังมีรากฐานความคิด ซึ่งนำไปปฏิบัติในลักษณะที่ดูถูกคนระดับล่างให้ผู้ที่มิจิตละเอียดอ่อนพอสมควรรู้สึกได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีดั้งเดิม ทำให้มีรากฐานจิตใจอ่อนแอ ส่งผลให้พึ่งตนเองได้ยาก หากพิจารณาคนยุคปัจจุบันส่วนใหญ่ที่สามารถสืบสาวสายเลือดกลับไปสู่อดีตให้เห็นได้ชัดเจน บางคนยังพบลักษณะเช่นนี้แฝงอยู่ในส่วนลึก

สภาพดังกล่าว ยังมีผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทำให้สามารถอ่านได้จากความรู้สึกของผู้ที่มีรากฐานจิตใจอิสระถึงระดับหนึ่ง ทั้งนี้และทั้งนั้น ยิ่งผู้เขียนผ่านพ้นระบบจัดการศึกษามาแล้ว จะพบได้ว่าส่วนใหญ่วิญญานความเป็นคนที่ควรจะหยั่งลงสู่พื้นดินอย่างลึกซึ้ง แต่สิ่งที่พบเห็นเป็นรูปธรรม เช่นที่มีบางคนปรารภว่า ยิ่งเรียนสูง รากฐานความคิดยิ่งห่างจากพื้นดินมากขึ้น ดังนั้นจึงมีคำวิจารณ์ที่สะท้อนออกมาปรากฏเป็นครั้งคราวว่า ผลงานใดก็ตามที่สนองประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติในทางสร้างสรรค์ มักมีแนวโน้มขึ้นอยู่กับตัวบุคคล จะหาบุคคลผู้ที่สืบสานความคิดและการปฏิบัติที่รับมรดกทางวิญญานต่อมาได้นับว่าเป็นไปได้อย่างยากยิ่งขึ้น

ช่วงประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิ ราชมาเป็นประชาธิปไตยโดยใช้กำลังทหารและอาวุธของชาติ ปฏิวัติจากองค์พระมหากษัตริย์

พื้นฐานชีวิตผู้เขียนโดยสังเขป

การชี้ให้เห็นความจริงจากพื้นฐานชีวิตผู้เขียนเรื่องนี้ ก็เพื่อให้ผู้อ่านแต่ละคนวินิจฉัยถึงรากฐาน
ความคิด ที่มองเห็นเงื่อนไข ซึ่งอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงได้อย่างอิสระมากน้อยแค่ไหน

ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้เขียนรู้สึกโชคดีที่ชีวิตมีโอกาสสัมผัสบรรยากาศ
ขณะนั้น ตัวเองเกิดเมื่อปลายปี พ.ศ. 2465 ที่ ตำบล วรจักร อำเภอ ป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัด พระนคร ขณะ
นั้นผู้ใหญ่เล่าว่ารถยนต์ในกรุงสยาม มีเฉพาะในพระนครประมาณ 10 คัน ช่วงนั้นถนนหน้าบ้าน ซึ่งเป็นผิว
จราจรยังใช้หินปูนก้อนขนาดเล็ก ฟูไว้ด้านบน ซีกหนึ่งมีรถรางไฟฟ้า ซึ่งทราบภายหลังว่ามีฝรั่งมาวางแผนออก
แบบทำให้ ช่วงที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวช (บวช) ยังทรงพระดำเนินผ่านหน้าตรอกบ้าน
ทุกเช้า

หลังจากอายุ 4 ขวบ พ่อ แม่ ตา ยาย รวมทั้งครอบครัวของลุงและป้า ซึ่งอยู่รวมกันได้ย้ายมาอยู่บริเวณ
ชานเมือง ริมทางรถไฟในตรอกเศรษฐศิริ ซึ่งขณะนั้นภายในตรอกนี้มีวังเจ้านายอยู่ 3 พระองค์ พระองค์แรกคือ
ม.จ.เศรษฐศิริ วังที่ 2 คือ ม.จ. ทองทิพย์ อีกวังหนึ่งคือ ม.จ. อมรทัต กับ ม.จ. สิทธิพร กฤดากร

ผู้เขียนยังเป็นเด็กเล็กๆ คนหนึ่ง แต่ให้ความรักความสนใจออกไปใช้ชีวิตตามท้องไร่ท้องนาเป็นประจำ
อย่างมีความสุข นอกจากนั้นพ่อและแม่ก็ไม่เคยหวังใยอะไรลูกคนนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เขียน เป็นลูกชายคน
แรก จนกระทั่งมีน้องชายติดตามมาอีกเป็นลำดับ

บางช่วงระหว่างเดินอยู่ริมถนนหม่อมเจ้าทองทิพย์ขั้บรถยนต์คันเล็กๆ ผ่านมาพบเห็นก็ได้หยุดรถ
เรียกให้ขึ้นไปนั่งร่วมด้วย นอกจากนั้นยังได้พูดคุยซักถามถึงเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตรวมทั้งถามถึงพ่อแม่ด้วย
แสดงว่าผู้ใหญ่ระดับสูงสมัยนั้น มีความรักความเมตตาต่อกับเด็กเป็นธรรมชาติ

ผู้เขียนได้ยินแม่พูดว่า พ่อปรารภกับแม่ว่า เขาเป็นลูกคนโต ถ้าขึ้นเอาไว้กับเราเขาจะไม่ดีเท่าที่ควร
และจะเป็นหลักให้กับน้องๆ ไม่ได้ ช่วงนั้นพ่อรับราชการสนองพระยุคลบาทใกล้ชิด นายหลวงรัชกาลที่ 7 ขณะที่
อายุยังไม่มากนัก แต่พ่อใช้ชีวิตอยู่อย่างสมถะทำให้ลูกเห็นว่า พ่อไม่คิดค้าขายหาเงินและไม่คิดโลกโมโหสันต์
สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ นิสัยของพ่อไม่เคยอยากได้อะไรจากใคร แม้แต่ของพระราชทานสิ่งใดจากนายหลวง ทำ
ให้ฉันรู้ว่า พ่อมีรากฐานความรู้สึก ซื่อสัตย์ต่อตนเองอย่างลึกซึ้ง

ขณะที่ผู้เขียนมีอายุ 7 ขวบกว่า พ่อได้โอกาสจึงนำไปฝากเรียนหนังสือในโรงเรียนประจำที่โรงเรียนเซน
คาเบียล นับได้ว่าเป็นเด็กที่เล็กที่สุดของโรงเรียน ทั้งนี้และทั้งนั้นพ่อได้สืบมาอย่างชัดเจนแล้วว่า โรงเรียนนี้ให้
นักเรียนปกครองกันเอง

พ่อของผู้เขียนเป็นผู้ที่มีรากฐานเป็นตัวของตัวเองอย่างลึกซึ้ง มีจิตใจเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกคนโต ซึ่งพ่อมีความหวังอย่างมากที่จะให้เป็นหลักสำคัญแก่น้องๆ และวงศ์ตระกูล

ในปีแรกผู้เขียนอยู่โรงเรียนประจำในโรงเรียนเซนต์คาเบรียล 1 ปี ต้องต่อสู้กับชีวิตด้วยความอดทนเนื่องจากถูกนักเรียนโตๆ รังแกลั่นแกล้งสารพัดอย่าง พ่อแม่ไม่เคยมาเยี่ยมอีกทั้งไม่ให้เงินทองติดกระเป๋าแม้แต่สตางค์แดงเดียว โดยที่ถือว่ามิอาหารกินวันละ 3 มื้อ จากทางโรงเรียนก็นำจะพอแล้ว

ถัดมาอีกปีหนึ่งพ่อได้ฝึกให้ต่อสู้ความลำบากมากกว่าเก่า โดยเอาออกจากสภาพนักเรียนประจำ นำไปฝากไว้ที่บ้านครูของพ่อ ซึ่งพ่อให้ความเคารพรักมาก ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากมีความคิดไปในแนวทางเดียวกัน

ผู้เขียนอยู่ในสภาพที่ต้องทำงานตั้งแต่ตี 4 เสมือนแลกกับค่าที่พักและอาหาร หลังจากนั้นต้องเดินไปโรงเรียนประมาณ 3 กิโลเมตร โดยไม่มีรองเท้าสวมใส่ นอกจากนั้นยังไม่มีเงินติดกระเป๋าเหมือนเดิม ถึงช่วงเวลาพักกลางวันรู้สึกหิวโหยมาก จนถึงขั้นยับยั้งใจไม่ได้ ทำให้ต้องคุ้ยถังขยะเก็บเศษอาหารบ้าง เก็บอาหารซึ่งติดอยู่ตามใบตองซึ่งบรรดาเพื่อนโยนทิ้งลงบนพื้นดินนำมาใส่ปากประทังความหิว และฟังก้อนน้ำสำหรับดื่ม

อยู่มาวันหนึ่ง หัวหน้านักเรียนแอบมองเห็น จึงงมมือขึ้นมานั่งตักพร้อมกับส่งเงินให้ ตนยกมือไหว้แสดงความขอบคุณ แล้วปฏิเสธ

สิ่งดังกล่าว ทำให้ในจิตสำนึกในการพึ่งตนเองซึ่งอยู่ในส่วนลึกกลับผุดขึ้นมาทันที หลังจากนั้นไม่ยอมเก็บเศษอาหารกินอีกต่อไป หากมีความอดทนลึกซึ้งยิ่งขึ้น นับเป็นบทเรียนทดสอบจิตใจได้สำนึกที่เข้มแข็งจากของจริงที่ดีที่สุด

ชีวิต 2 ปี ภายใต้การต่อสู้ เพื่อการอยู่รอดจากรากฐานตนเอง ได้ทำให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น อยู่มาวันหนึ่ง แม่มาหาที่โรงเรียนพร้อมกับบอกว่า ลูก แม่มาลาออกจากโรงเรียนให้ ในหลวงรัชกาลที่ 7 ท่านมีพระเมตตาทรงนำไปขูบเลี้ยงให้เข้าเรียนในโรงเรียนเยาวกุมาร ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งทรงจัดตั้งขึ้นในสวนจิตรลดา (อาคารกรมราชองครักษ์ปัจจุบัน) ในโรงเรียนนี้มีนักเรียนทั้งหมด 14 คน ผู้เขียนมีอายุ 9 ขวบกว่าๆ จึงเป็นนักเรียนเล็กที่สุด

ผู้เขียนเข้าไปเรียนในโรงเรียนเยาวกุมารฯ. เป็นเวลา 1 ปีกว่า ในขณะที่บรรดานักเรียนในโรงเรียนนั้นเป็นลูกหลานเจ้านายและข้าราชการสำนักชั้นผู้ใหญ่ มีรถยนต์พร้อมคนขับมาส่งมารับเป็นประจำ นอกจากนั้นช่วงเวลาอาหารกลางวันมีรถยนต์หลวงนำอาหารมาตั้งโต๊ะ โดยมีเจ้าหน้าที่จากในวังมาให้บริการ

แม้บรรดาครูอาจารย์ที่มาสอน คัดระดับหัวกระทิมาจากสถาบันการศึกษาระดับแนวหน้า อาทิเช่น ครูสอนวิทยาศาสตร์ ม.จ. รัชดาภิเษก โสณกุลน ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาสอนด้วยตนเอง

ช่วงปลายปีการศึกษาก่อนปิดภาค นักเรียนทุกคนจะแสดงละครบนเวที โดยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จมาชมการแสดง อีกทั้งพระราชทานความเป็นกันเองแก่นักเรียนทุกคนด้วยพระเมตตาอันสูงส่ง

หลังจากปิดภาคปลายการศึกษา พ.ศ. 2474 แล้ว (ช่วงนั้นปีใหม่มังเป็นของไทย โดยถือวันที่ 1 เมษายน)

วันประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยใช้วิธีปฏิบัติ

หลังจากเปิดภาคแรกในปี 2475 ได้ไม่นานเช้าวันนั้น ผู้เขียนมาถึงโรงเรียนแล้ว ไม่นาน หูกก็ได้ยินเสียงคนจำนวนมากเปล่งเสียงร้องไชโยๆ ดังมาจากด้านทิศตะวันตก ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระที่นั่งอนันตสมาคม พระอภิรักษ์ราช ฤทธิ์ อาจารย์ใหญ่บอกกับนักเรียนว่า ทหารบกฏ ขอให้นักเรียนอยู่ในความสงบไม่ต้องตกใจอะไรทั้งสิ้น

ฉันยังเด็กมากจึงไม่มีใครจะรู้เรื่องอะไรเท่าไร ได้แต่รอฟังผู้ใหญ่ว่าจะเอาอย่างไรกัน แม้แต่ถึงตัวเองว่า จะต้องรีบกลับบ้าน

ในที่สุด อาจารย์ใหญ่ก็เอนักเรียนทั้งหมดใส่รถ นำไปไว้ที่บ้านซึ่งอยู่ในตรอกวัดอำพะวัน ถนนพระราม 5 ใกล้ตลาดราชวัตร ด้านหลังมีคลองทะเลออกแม่น้ำเจ้าพระยาได้ มาทราบภายหลังว่ามีการเตรียมเรือเร็วเอาไว้ที่ท่าหน้า หากเหตุการณ์รุนแรง ก็จะนำนักเรียนลงเรือแล่นออกสู่น้ำ แล้วแล่นออกปากอ่าวไปขึ้นเรือใหญ่

หลังจากเหตุการณ์ผ่านมาถึงช่วงบ่าย จึงได้ทราบว่า ผู้ก่อการปฏิวัติซึ่งมีทั้งทหาร ตำรวจและพลเรือน โดยที่ประกาศใช้ชื่อว่า คณะราษฎร

ช่วงบ่ายหลังจากเหตุการณ์สงบ จึงได้มีการทยอยส่งนักเรียนกลับบ้าน ผู้เขียนเองหลังจากกลับมาอยู่บ้านแล้ว ก็ยังไม่ทราบอะไรชัดเจน เนื่องจากขณะนั้นพ่อทำหน้าที่อารักขาในหลวงอย่างใกล้ชิด จึงไม่ได้กลับบ้าน มาทราบภายหลังว่า กลุ่มผู้ใช้ชื่อว่าคณะราษฎร ได้ขอเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขอพระราชทานอำนาจให้กับประชาชน และคณะราษฎรจะได้ประมุขร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใช้ปกครองประเทศแทน สมาชิกกลุ่มปฏิวัติระดับหัวหน้า บางคนมีบ้านอยู่ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของบ้านพ่อด้วย

ภายหลังพ่อเล่าให้ฟังว่า มีคนในวังบางคนมองพ่อในแง่ร้าย โดยที่คิดว่าน่าจะทราบเรื่องมาแล้ว แต่ไม่ยอมบอกใคร พ่อปรารถนาว่าผู้ที่ทำงานอย่างจริงจังและมีจิตใจเปิดกว้าง เมื่อเกิดปัญหามักถูกคนส่วนหนึ่งหวาดระแวง

ช่วงหลังผู้เขียนทราบว่า ขณะที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระอักษรโดยยอมสละราชสมบัติ ได้ทรงบันทึกไว้ดังนี้

"ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจ อันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิม ให้แก่ราษฎรทั่วไป ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใดคณะใดโดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาราษฎร์

บัดนี้ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะให้ราษฎรมีสติธิ์ออกเสียงในนโยบายของประเทศโดยแท้จริงไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อข้าพเจ้ารู้สึกว่บัดนี้เป็น

หมดหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้ต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอสละราชสมบัติ และออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป”

ข้อความดังกล่าวปรากฏจารึกอยู่ที่ฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 สืบเนื่องมาถึงเมืองดุสิตธานี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 มาถึงจุดนี้หากเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้ามาถึงซึ่งกันและกัน น่าจะสามารถสรุปได้อย่างน้อย 2 ประการว่า

ประการแรก การจะพระราชทานอำนาจอธิปไตยให้แก่ประชาชนชาวไทยนั้น ในพระทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้มีการสืบทอดกันมาแล้ว น่าจะเห็นได้ชัดเจน

ประการที่สอง หากพิจารณาบันทึกในขณะสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หากมองเห็นได้ลึกซึ้งถึงระดับหนึ่ง น่าจะทราบความรู้สึกในพระราชหฤทัยถึงเงื่อนไขสำคัญของประเทศ ซึ่งแฝงอยู่ในพระราชหฤทัยอย่างชัดเจน โดยที่สายพระเนตรในการมองปัญหาช่วงนั้น เสมือนคำทำนายที่บ่งบอกให้รู้ว่า อะไรจะเกิดขึ้นกับประเทศชาติในอนาคต

หลังเหตุการณ์ครั้งนั้นผ่านไปไม่นาน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระราชินี ได้เสด็จไปประทับอยู่ในประเทศอังกฤษ และสวรรคตในประเทศนั้น

ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน หรือการชิงสุกก่อนห่ามกันแน่?

เงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

มีภาษิตซึ่งคนยุคก่อน ในช่วงที่การบุกรุกโดยอิทธิพลตะวันตกยังไม่เข้ามาบนจิตวิญญาณของภูมิปัญญาไทยอย่างลึกซึ้ง ภาษิตซึ่งคนยุคก่อนเคยเตือนสติชนรุ่นลูกรุ่นหลานไว้ให้นำไปคิด มีอยู่หลายบท ซึ่งล้วนเป็นความจริงอย่างชัดเจนทั้งสิ้น

อายุของผู้เขียนผ่านพ้นมานานพอสมควร นอกจากนั้นสิ่งที่ชีวิตผ่านพ้นมาในอดีต แม้จะยาวนานมากแค่ไหน มาถึงช่วงนี้ หากค้นหาความจริงจากใจย่อมพบได้เสมอ

มีภาษิตบทหนึ่ง ซึ่งบรรพบุรุษในยุคก่อนกล่าวเตือนสติชนรุ่นหลังไว้ว่า อย่าชิงสุกก่อนห่าม ซึ่งหมายความว่า อย่าใจร้อนโดยคิดทำสิ่งใดก็ตามที่พื้นฐานยังขาดความพร้อม ไม่เช่นนั้นแล้วหากจำต้องเสียพื้นฐานการเจริญก้าวหน้าต่อไปย่อมมีความยากลำบากมากขึ้น และอาจต้องถึงขั้นสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหมดก็ได้

มาถึงช่วงนี้ประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา จากผลการรักษารากฐานจิตใจตนเอง ให้สามารถหยั่งลงสู่พื้นดินได้อย่างลึกซึ้ง ทำให้ภูมิคุ้มกันภาวะสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงสามารถมองเห็นความจริงทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้วลึกซึ้งยิ่งขึ้น จึงทำให้รู้สึกสงสัยว่าช่วงประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองช่วง พ.ศ. 2475 มีคำถาม 2 แง่ 2 มุมที่ฝากไว้ให้คิดว่า ช่วงนั้นการเปลี่ยนแปลงได้ก้าวมาถึงประชาธิปไตยอย่างมีรากฐานเป็นของท้องถิ่นเอง หรือว่าเป็นการทำลายกระแสการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาติไทยกันแน่

ถ้าไม่ยึดติดรูปแบบที่ได้รับจากอิทธิพลต่างชาติจนเกินไป น่าจะสามารถมองเห็นความสำคัญของการสืบทอดจากช่วงที่เป็นมาแล้วในอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างรู้เหตุรู้ผล แทนที่จะใช้กำลังทหารปฏิบัติ ซึ่งเชื่อว่าจะเห็นการติดกระแสการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีความลึกซึ้งเหนือกว่า

เหตุการณ์คนไทยใช้กำลังทหารฆ่ากันเอง

ช่วงหลังจากประเทศสยามประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 แล้วประมาณ 1 ปี เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อนก็เกิดขึ้น ที่ซานเมืองกรุงเทพ โดยที่มีการยกกำลังทหารจากจังหวัดนครราชสีมาเข้ามากรุงเทพโดยทางรถไฟ เพื่อหวังยึดอำนาจคืนจากกลุ่มซึ่งเรียกตัวเองว่าคณะราษฎร

ช่วงแรกได้เข้ายึดสนามบินดอนเมือง ซึ่งช่วงนั้นเป็นของราชการทหาร หลังจากนั้นก็เข้ามายึดครองสถานีรถไฟหลักสี่ สถานีรถไฟบางเขน เลยเข้ามาประชิดบริเวณสถานีรถไฟบางซื่อ

ขณะนั้น สถานีวิทยุกระจายเสียง ซึ่งมีอยู่เพียงสถานีเดียวในประเทศ ตั้งอยู่ในกรุงเทพและอยู่ใต้อำนาจรัฐบาล ได้ประกาศให้ประชาชนทราบเป็นทางการว่า มีกบฏต่อแผ่นดินยกทัพมาจากเมืองโคราชเพื่อต้องการยึดอำนาจรัฐ โดยมีพระองค์เจ้าบรมเดชเป็นหัวหน้า ร่วมกับ ม.จ. สิทธิพร กฤดากร และมี พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม เป็นแม่ทัพฝ่ายทหาร นอกจากนั้นยังมีการให้ข่าวเป็นการภายในด้วยว่า เหตุการณ์นี้เป็นเพราะเจ้าสุญเสียอำนาจ ซึ่งช่วงนั้นประชาชนทั่วไปรับฟังข่าวอย่างเปิดเผยได้จากรัฐบาลด้านเดียว

ผู้เขียนโชคดี โดยที่ตนเป็นคนมีความเป็นตัวของตัวเองอย่างเด่นชัด แม้จะไม่พูดอะไร แต่ก็ฟังหูไว้หู นอกจากนั้น บ้านพ่อกับแม่อยู่ริมทางรถไฟระหว่างสถานีสามเสนกับสถานีบางซื่อตรงช่องตัดระหว่างตรอกเศรษฐศิริกับทางรถไฟ จึงสามารถมองเห็นเหตุการณ์ต่างๆ ได้ค่อนข้างใกล้ชิดมาก

เย็นวันนั้นมีเครื่องบินปีก 2 ชั้น ซึ่งจอดอยู่ที่ห้องสนามหลวงบินไปรยไปพลิวของฝ่ายรัฐบาล เพื่อแถลงข่าวและชี้แจง สิ่งซึ่งเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายรัฐบาลด้านเดียว ดังเช่น ฝ่ายกบฏสูญเสียกำลังทหารไปมากแล้ว ส่วนฝ่ายรัฐบาลไม่มีใครตายเลยแม้แต่คนเดียว รวมทั้งการกระจายเสียงจากสถานีวิทยุก็ปรากฏออกมาเช่นนั้น

ริมตรอกเศรษฐศิริช่วงติดกับทางรถไฟ มีรถกระบะทหาร ตั้งปืนกลหนักข้างละ 1 คัน หันปากกระบอกปืนไปยังสถานีรถไฟบางซื่อ เย็นวันนั้นผู้เขียนเดินไปยืนอยู่ตรงนั้นด้วย สายตาสามารถมองเห็นแสงไฟจากปากกระบอกปืนใหญ่ ที่ยิงไปยังอีกฝ่ายหนึ่งและแปลบแปลบได้อย่างชัดเจน

พอพลบค่ำวันนั้น ขณะที่พ่อเดินอยู่ริมถนนใกล้เหตุการณ์ มีรถไฟขบวนสั้นๆ พวงด้วยรถตู้บรรทุกสินค้าที่ปิดทึบ แล่นจากสถานีบางซื่อมาจอดตรงปากทางพอดี หลังจากจอดสนิทแล้ว มีนายทหารแจ่มประตูออกมา แลเห็นพ่อเดินอยู่ จึงควักปืนพกออกมาชู พร้อมทั้งร้องตะหว่าดว่า แกอยากตายเรอะ ถ้ายังรักชีวิตก็ไปให้พ้น

สัญชาติอธิปไตยกรรมตำรวจวังทำให้พ่อรู้สึกโมโหและแค้นใจถึงกับน้ำตาร่วง! ขณะเดินกลับ ได้เหลียวหลังไปมองเห็นทหารใช้ปืนชูคนจีนร้านขายกาแฟและของชำซึ่งมีอยู่ร้านเดียวตรงนั้น สั่งให้ทุกคนเข้าไปอยู่ข้าง

ในและปิดประตูให้หมด หลังจากนั้นคนจีนเจ้าของร้านเล่าให้ฟังว่า เขาแอบดูทางช่องประตู แลเห็นทหารขนศพ ทหารผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ซึ่งอยู่บนรถไฟลงมาใส่รถบรรทุก หลังจากนั้นใช้ผ้าคลุมแล้วแล่นไปในความมืด

จากคำคืนวันนั้น รุ่งขึ้นจึงทราบข่าวว่า มีการยิงกันระหว่างทหาร 2 ฝ่ายอย่างรุนแรง เหตุการณ์วันที่ 2 มีเรื่องที่น่าสนใจเกิดขึ้น จึงใคร่ขออนุญาตนำมากล่าวไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย ขณะนั้นรถถังตีนตะขาบของทหาร ฝ่ายรัฐบาล 2 คัน กำลังจอดเตรียมพร้อมอยู่บนชุมทางรถไฟหน้าสถานีบางซื่อ ทหารประจำรถมองเห็นหัวรถจักรคันใหญ่แล่นมาแต่ไกล และใกล้เข้ามาทุกขณะ โดยไม่คาดคิดว่าจะเกิดเหตุการณ์รุนแรง ทราบว่าพลประจำรถถังได้ส่งสัญญาณให้รถไฟหยุดแต่ไม่เห็นผล

ในที่สุด หัวรถจักรไอน้ำคันนั้นได้วิ่งเข้าชนรถถังฝ่ายรัฐบาลพังยับเยิน ทำให้ทหารประจำรถถังเสียชีวิตทั้งหมด มาทราบภายหลังว่ารถจักรคันนั้นถูกปล่อยมาจากสถานีรถไฟดอนเมือง โดยที่พนักงานขับรถกระโดดลงจากรถก่อนที่รถจะเพิ่มอัตราเร็วขึ้น คงเหลือแต่หัวรถจักรวิ่งมาเปล่าๆ

หนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ. ลงภาพและพาดหัวข่าวว่า เป็นการปล่อยตอปิโตบิก จากความคิดวางแผนของ ม.จ. สิทธิพร กฤดากร วันถัดมา หลังจากมีการรบอย่างรุนแรง ในที่สุดฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล ได้ค่อยๆ ถอยร่นจน ต้องสละสนามบินดอนเมือง นอกจากนั้นยังมีการไล่ยิงกันอีกต่อไป จนกระทั่งถึงสระบุรี แก่งคอย ฝ่ายที่ยกทหารเข้ามากรุงเทพฯ ก็ได้ยกกองทหารที่เหลือไปตั้งรับที่ อ. ปากช่อง ซึ่งช่วงนั้นเป็นช่องเขาค่อนข้างแคบและทางรถไฟโค้ง ฝ่ายทหารโคราชตั้งกองขุมยิงลงมาจากสองฝั่งหน้าผาชัน

ฝ่ายรัฐบาลได้วางแผนยกกำลังเข้าโจมตี โดยใช้รถไฟหุ้มเกราะติดปืนพร้อม ช่วงนั้นเป็นการรบกันที่รุนแรงที่สุด มีการประจันบานกันตัวต่อตัวบนพื้นดิน ถึงขั้น พ.อ. พระยาตรีสิทธิสงครามแม่ทัพใหญ่ฝ่ายทหาร สู้อาศัยปืนพก และเสียชีวิตในสนามรบ ถึงขั้นมีการถ่ายภาพมาลงหน้าปกหนังสือพิมพ์และพิสูจน์ว่าเป็นตัวจริงหรือเปล่า ถึง 2 ครั้ง

สงครามนองเลือดในประเทศระหว่างคนไทยด้วยกันเองได้ยุติลงอย่างเรียบร้อยในบริเวณทางรถไฟในอำเภอปากช่อง หลังจากนั้น เท่าที่ทราบจากข่าว ทำให้รู้ว่า ม.จ. สิทธิพร กฤดากร ตกเป็นนักโทษการเมือง ถูกส่งไปกักบริเวณที่เกาะตะรุเตา ซึ่งช่วงนั้นใช้เป็นที่คุมขังนักโทษการเมืองทั้งหมด เนื่องจากไม่มียานพาหนะใดๆ ที่จะทำให้นี้จากเกาะนั้นไปได้ จนกระทั่งคนทั่วไปนำมาใช้เป็นภาษาที่พูดกันว่า ถ้าใครมีความเลวร้ายหนักให้ส่งไปอยู่เกาะตะรุเตา นับเป็นภาษาที่ใช้พูดเล่นกันต่อมาอีกนานพอสมควร

ม.จ. สิทธิพร กฤดากร ทรงเป็นเจ้านายที่ผู้เขียนสามารถกล่าวอย่างมั่นใจได้ว่า มีพระทัยเด็ดเดี่ยวและทรงใช้ชีวิตติดดินอย่างมั่นคงมาตลอด พระองค์ท่านใช้ชีวิตอยู่ที่เกาะตะรุเตาอย่างสงบ ทรงเขียนหนังสือดีๆ ไว้ด้วย มีคนมาชวนให้หลบหนีออกจากเกาะ แต่ด้วยจิตสำนึกกับผิดชอบ พระองค์ท่านไม่สนใจ คงประทับอยู่ที่นั่น โดยยอมรับสภาพความจริง

หลังจากนั้นจึงได้มีการตัดถนนพหลโยธินจากกรุงเทพฯ. มุ่งไปสู่ จังหวัดสระบุรี และตั้งชื่อว่า พหลโยธิน ให้เป็นอนุสรณ์แก่ พ.อ. พระยาพหล พหลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) เนื่องจาก มีนามเป็นหัวหน้าคณะราษฎร เมื่อปี พ.ศ. 2475 และเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศสยาม

จากนั้นมาไม่นานจึงได้มีการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นที่ถนนพหลโยธินที่บริเวณหลักสี่ ซึ่งช่วงนั้นนิยมเรียกกันว่าอนุสาวรีย์ปราบกบฏ เพิ่งมาเปลี่ยนชื่อในช่วงหลัง อาจเป็นเพราะเหตุว่า หลังจากเวลาผ่านไปนาน ได้ทำให้มีคนเข้าใจความจริงชัดเจนยิ่งขึ้น

คนยุคนั้นมักพูดกันทั่วๆ ไปว่า ภายใต้อำนาจรัฐบาลขาดการพูดความจริง แม้กรมประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นปากเสียงของรัฐบาลเอง ช่วงนั้นยังมีชื่อเดิมว่า กรมโฆษณาการ เพิ่งมาเปลี่ยนชื่อในภายหลัง

ในช่วงที่ทหารไทยยกทัพมารบกันเอง ถ้ามองเห็น 2 ด้านน่าจะรู้ว่า คุณสมบัติของความเป็นผู้นำแต่ละฝ่ายแตกต่างกัน ฝ่ายที่ยกกำลังมาจากนครราชสีมา ช่วงการต่อสู้ขั้นเด็ดขาด ในบริเวณทางรถไฟที่ อำเภอปากช่อง ซึ่งถึงขั้นตะลุมบอนกันโดยตรง พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงครามซึ่งเป็นแม่ทัพใหญ่ฝ่ายทหารได้เสียชีวิตกลางพื้นดินร่วมกับทหาร ซึ่งนับได้ว่ามีเลือดความเป็นผู้นำสืบทอดมาจากผู้นำในอดีต

การแบ่งพรรคแบ่งพวกในกลุ่มคณะราษฎรเริ่มปรากฏชัด

หลังจากเหตุการณ์สู้รบกันเองเสร็จสิ้นลงได้ไม่นานนัก ก็เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในกลุ่มคน ซึ่งเรียกตัวเองว่าคณะราษฎรรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคนระดับหัวหน้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่รับพระราชทานทุนไปรอตเกล้าฯ. ให้ไปศึกษาต่อในกลุ่มประเทศวัฒนธรรมตะวันตก

สะท้อนผลให้เห็นได้ชัดเจนว่า นอกจากใช้การปฏิวัติยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์แล้ว ยังมีการชิงอำนาจกันเอง ดังนั้นความต้องการประชาธิปไตยของคนกลุ่มนี้ก็จะสะท้อนให้เห็นส่วนลึกของจิตใจในภายหลังว่า เพราะต้องการอำนาจ มุ่งเน้นที่การทำให้ประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งอยู่ที่คุณธรรมอันควรจะมีอยู่ในรากฐานจิตใจของผู้นำ

ทั้งนี้และทั้งนั้น หากมองเห็นรากฐานประชาธิปไตยได้จริง ย่อมรู้ว่าผู้นำควรมีคุณธรรมอยู่ในรากฐานเพื่อนำประชาชนไปสู่ความร่วมมือเป็นสุขแทนการนิยมใช้กฎหมายและอำนาจแก้ไขปัญหาก็เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่นปัจจุบัน

ช่วงนั้น การปฏิบัติได้สะท้อนให้เห็นการแบ่งแยกพรรคพวกอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านพ่อของผู้เขียน มีบ้านผู้นำกลุ่มคณะราษฎรอยู่ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง อีกทั้งยังมีความคุ้นเคยกันด้วย

ช่วงที่เหตุการณ์รุนแรงจากความขัดแย้งกันเอง อยู่มาวันหนึ่ง มีสมาชิกในระดับผู้นำจากกลุ่มคณะราษฎรคนหนึ่ง เข้าไปหลบพักอาศัยหนีตาย โดยการซ่อนตัวอยู่ในห้องเล็กๆ บนเรือนไม้ชั้นเดียว ซึ่งพ่อเคยอยู่เก่าเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 1 เดือน ซึ่งพ่อก็ยอมให้ เนื่องจากพ่อเป็นคนมีเมตตาต่อทุกคน ขณะเข้าไปพักอาศัยบุคคลผู้นั้นพูดกับพ่อว่า คุณพระครับ ผมถูกคนตามฆ่า แม้ผู้เขียนยังมีอายุ 11 ปีกว่าเล็กน้อย แต่ก็สามารถจำหลายสิ่งหลายอย่างได้อย่างแม่นยำมาจนถึงบัดนี้

อนึ่ง ถัดจากนั้นมา ได้มีการสร้างวัดพระศรีมหาธาตุขึ้นในบริเวณหลักสี่ ริมถนนพหลโยธิน บริเวณวัดนี้ ด้านหน้ามีเจดีย์องค์ใหญ่ ผู้ที่เข้าไปชมด้านในจะเห็นได้ว่า คณะราษฎรได้เตรียมผนังด้านในเอาไว้สำหรับบรรจุอัฐิของทุกคนผู้เป็นสมาชิกคณะราษฎร

มาถึงบัดนี้มีอภิวุฒิบางคนได้เข้าไปบรรจรรวมแล้วรวมทั้งจารึกนามไว้บนแผ่นหินด้วย บางคนก็ไม่สนใจที่จะให้นำอภิวุฒิตนเองไปบรรจรรวมทั้งจารึกชื่อไว้ที่นั่น

ในอดีตมีผู้เคยกล่าวฝากไว้เป็นสังขรณ์ว่า กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ความจริง ช่วงนั้นผู้เขียนเองยังคิดอะไรไม่ได้มาก เนื่องจากตัวเองยังเป็นเด็กเล็กๆ คนหนึ่ง แต่อาศัยที่มีรากฐานความเป็นตัวของตัวเองค่อนข้างลึกซึ้ง จึงสามารถจำเหตุการณ์ต่างๆ มองย้อนยุคกลับไปสู่คุณสมบัติของผู้นำในอดีตแล้วหวนกลับมาสู่ปัจจุบันได้อย่างละเอียด

ช่วงหลังๆ ข้อมูลเหล่านั้นก็ได้สูญหายไปจากใจ แม้เวลาจะผ่านพ้นมานานมากพอสมควรแล้ว

นอกจากนั้นยังสนใจนำมาพิจารณาค้นหาความจริง จากอดีตสู่ปัจจุบันให้มองเห็นเหตุและผลที่เชื่อมโยงถึงกันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

คุณสมบัติของผู้นำจากอดีตถึงปัจจุบัน

ผู้เขียนมีอายุผ่านพ้นมานานมากขึ้น การค้นหาความจริงซึ่งย้อนกลับไปสู่อดีตเพื่อทบทวนและสาเหตุผลย้อนกลับมาเพื่อรู้สถานการณ์ปัจจุบัน ช่วยให้สามารถเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า การประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยใช้กำลังทหารปฏิวัติจากองค์พระมหากษัตริย์ในปี พ.ศ. 2475 สิ่งทีลึกลับมากกว่าภาพซึ่งคนกลุ่มที่ใช้อำนาจทหารปฏิวัติมองเห็น อีกทั้งมีความสำคัญลึกลับซึ่งมากกว่า น่าจะได้แก่การทำลายกระแสนการสืบทอดวัฒนธรรมของไทย ที่เชื่อมโยงมาจากบรรพบุรุษยุคก่อนสู่ปัจจุบัน โดยที่นำเอารูปแบบซึ่งคนกลุ่มนี้พบเห็นจากประเทศกลุ่มอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก เข้ามาแทนที่ ทำให้มองเห็นภาพเหตุผลทำลายความจริง ซึ่งควรมืออยู่ในรากฐานจิตใจคนท้องถิ่น

หากเป็นการเปิดโอกาสให้กระแสนวัฒนธรรมต่างถิ่น ไหลเข้ามาได้สะดวกและรุนแรงยิ่งขึ้น ดังที่พบเห็นกันอยู่ในขณะนี้ การใช้กำลังทหารและอาวุธของชาติปฏิวัติ เพื่อยึดอำนาจอธิปไตยจากองค์พระมหากษัตริย์ โดยกล่าวอ้างว่า ต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย นับเป็นจุดสำคัญจุดหนึ่ง ซึ่งมีผลทำให้ผู้นำประเทศ ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น จำต้องเปลี่ยนแปลงไปยืนอยู่อีกด้านหนึ่ง ซึ่งสร้างประโยชน์สุขให้ประชาชนไม่ได้เต็มที่ นอกจากทำหน้าที่ประสานรอยร้าว ซึ่งผู้นำยุคหลังได้สร้างไว้แทนการทำหน้าที่ผู้นำได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน

ประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงระบบ ซึ่งมีผลทำให้ผู้นำซึ่งมีคุณภาพภายในจิตใจสูงถูกระบบใหม่กันออกไปไว้นอกกรอบของงานบริหาร ดังที่มีผู้ปรารภกันในปัจจุบันว่า คนดีอยู่ไม่ได้ หรือใช้คนที่ไม่เหมาะสมกับหน้าที่ทำงาน ซึ่งมีเหตุผลที่สามารถสืบสาวไปถึงเรื่องใหญ่ระดับประเทศซึ่งถูกอำนาจทำลายเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

คุณสมบัติแรกของความเป็นผู้นำ จึงน่าจะได้แก่การซื้อสัตย์ต่อตนเองและพื้นดินถิ่นเกิด สามารถเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเป็นความสุขส่วนตัว แม้ชีวิตตนเองและครอบครัวให้กับแผ่นดินได้อย่างปราศจากข้ออ้างใดๆ ทั้งสิ้น กระทั่งการสละชีวิตยอมตายกลางพื้นดิน

ประเด็นที่ 2 จากการทำมีจิตวิญญาณซื้อสัตย์สุจริตทำให้ฝากชีวิตไว้กับแผ่นดินถิ่นเกิด จึงกำหนดให้การทำงานมุ่งลงสู่ระดับพื้นดินอย่างมีความสุข นอกจากนั้นเหตุผลดังกล่าวย่อมได้รับการสนองตอบด้วยความรักความจริงใจลงถึงจิตใจเพื่อนร่วมแผ่นดินทุกคน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่มีความรักความจริงใจ และมีวิญญาณผูกพันอยู่กับพื้นดินจริง ย่อมรู้สึกได้ว่าชีวิตชนระดับล่างมีความสำคัญเหนือตน แม้ครุยอมยกความสำคัญของศิษย์ไว้เหนือตนเอง เลยไปถึงระดับสูงซึ่งหมายถึงผู้นำประเทศ ย่อมยกความสำคัญของชีวิตประชาชนไว้เหนือตนเองด้วย ผู้นำยุคก่อน เมื่อประเทศมีภัยอันตราย จึงก้าวออกไปยืนหยัดอยู่ด้านหน้าอย่างกล้าหาญเด็ดเดี่ยว

การสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยได้ยืนยันการถูกทำลายชัดเจนยิ่งขึ้น

ช่วงก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพาเกิดขึ้นไม่นานปีนัก ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่มีผลทำลายกระแสสืบทอดวัฒนธรรมไทยเกิดขึ้นอย่างชัดเจนอย่างน้อย 3 ประการด้วยกัน

ประการแรก ได้แก่การประกาศเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทยและใช้ภาษาอังกฤษว่าไทยแลนด์ ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจากมีบางประเทศในยุโรปใช้คำว่าแลนด์ตามหลังชื่อหลัก จากเหตุผลดังกล่าว ผู้นำช่วงนั้นจึงนำมาใช้เป็นชื่ออ้าง เพื่อเปลี่ยนชื่อประเทศสยาม โดยหวังให้ฝรั่งรู้สึกคุ้นเคยมากขึ้น

ประการที่ 2 มีการตัดทอนจำนวนอักษรไทย ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นความจริงจากรากฐานจิตใจผู้นำประเทศได้อย่างชัดเจนว่า ยึดติดอยู่กับอิทธิพลต่างชาติ ทำให้มองเห็นได้แต่เพียงภาพเฉพาะหน้า จึงแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ โดยที่ขาดการหวนกลับไปทบทวนสู่อัตถ์อันเป็นที่มา เพื่อทราบความหมายได้อย่างลึกซึ้ง

ประการที่ 3 มีการประกาศเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งของไทยแต่เดิมคือวันที่ 1 เมษายนมาเป็น วันที่ 1 มกราคม โดยที่เข้าใจว่า ปรับประเทศให้เป็นสากล ขาดการนึกถึงรากฐานวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่อดีต

เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความคิด ซึ่งยึดติดอยู่กับปลายเหตุ ที่มีผลลุลูกกลมมาถึงปัจจุบัน เมื่อนำเอาการจัดการศึกษาปรับให้เป็นสากล ได้แสดงแนวโน้ม นำภาษาต่างชาติเข้ามาสอนให้กับคนไทยอย่างกว้างขวาง แทนการนึกถึงรากฐานคนท้องถิ่นซึ่งสำคัญที่สุดว่าควรจะเป็นรากฐานความคิด หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า ภาษาจากใจคนท้องถิ่นให้อิสระมากขึ้น

ยิ่งในยุคปัจจุบันยิ่งเห็นภาพปัญหาดังกล่าวได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้และทั้งนั้นคงสรุปได้ว่า ภาวะยึดติดซึ่งหยั่งอิทธิพลลงสู่รากฐานจิตใจคนท้องถิ่นส่วนใหญ่อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะผู้นำและพรรคพวกซึ่งขึ้นไปสู่ระดับบน สืบเนื่องมาจากการที่สติซึ่งควรจะมีอยู่ในรากฐานจิตใจถูกทำลาย ดังเช่น มีคนแต่ก่อนเคย

กล่าวไว้ว่า **ขาดความยังคิด** นอกจากนั้นยังมีคำปรารภสะท้อนออกมาปรากฏเสมอๆ ว่าคนไทยลืมนง่าย หรือ **ได้ใหม่ลืมนเก่า** ซึ่งหมายความถึงการขาดรากฐานความเป็นตัวของตัวเอง อันถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตของแต่ละคนที่จะก้าวต่อไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง

แม้การกล่าวถึงเรื่องเกษตรยั่งยืนก็ดี เศรษฐกิจยั่งยืนก็ดี หากขาดจิตใต้สำนึกที่มีผลฟื้นฟูการรู้ความจริงจากใจตนเอง ความหวังดังกล่าวก็ยังคงเป็นไปได้อย่างยาก ซึ่งผู้มีอำนาจนำประเทศในยุคก่อนเคยมีความรู้ความเข้าใจที่ยังลงถึงรากฐานอย่างลึกซึ้ง

หนึ่งในยุคก่อนมักกล่าวกันว่า **ชีวิตคนไทยชอบอยู่อย่างสบายๆ** จนกระทั่งเมื่อไหร่ได้รับความเจ็บปวดหนัก จึงจะหันมารวมตัวกันสู้ นอกจากนั้นยังรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมสามารถตามกระแสการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนทำให้รู้จักเอาตัวรอดได้ง่าย แต่มีผลทำลายสังคมหนักมากยิ่งขึ้น

ในช่วงเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งอยู่บนพื้นฐานสงครามโลกครั้งที่ 2 ในทางปฏิบัติประเทศไทยถูกยึดครองโดยประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นหนึ่งใน 3 ประเทศที่ร่วมมือกันก่อสงครามครั้งนั้น

หลังเหตุการณ์ผ่านพ้นมาได้ช่วงหนึ่งจึงเกิดหน่วยใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งเรียกชื่อว่า **เสรีไทย** เพื่อกู้อิสรภาพทางการเมือง หลังจากฝ่ายพันธมิตร ซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมตะวันตกได้ชัยชนะ การเจรจาทางการเมืองมีผลทำให้ประเทศไทยหลุดจากเงื้อมมือของฝ่ายแพ้สงคราม

หลังจากนั้นกระแสการครอบงำจากอิทธิพลวัตถุโดยกลุ่มวัฒนธรรมตะวันตกก็ได้มีการสานต่อ ครอบคลุมรากฐานจิตใจคนไทยลึกซึ้งยิ่งขึ้น ส่วนญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศ 1 ใน 3 ที่ฝ่ายแพ้สงครามอย่างยับเยิน หลังจากนั้นมากลับมีการฟื้นฟูอิสรภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งการจัดการศึกษาให้คนทั่วโลกเห็นได้ชัดเจน

ทั้งนี้และทั้งนั้น น่าจะมีเหตุผลสืบเนื่องมาจากการที่คนญี่ปุ่นส่วนใหญ่มีวิญญาณความรักแผ่นดิน รวมทั้งศิลปะวัฒนธรรมดั้งเดิมอันละเอียดอ่อนได้อย่างลึกซึ้ง จึงสามารถรักษารากฐานตนเองเอาไว้ได้อย่างมั่นคงด้วย

จึงสรุปได้ว่า **ภูมิปัญญาคนไทย** มีความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อเอาตัวรอด ส่วนในระยะยาว ซึ่งหมายถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมที่จำเป็นต้องได้มวลชนผู้มีรากฐานหยั่งลงสู่พื้นดินอย่างลึกซึ้ง กลับตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบชาติอื่นซึ่งมีรากฐานวัฒนธรรมลึกซึ้งมากกว่า

กาลเวลามีผลพิสูจน์ความจริงลบล้างข้อกล่าวหาในอดีต ได้หมด

มาถึงยุคปัจจุบัน เหตุการณ์ปฏิวัติที่ประกาศว่าคือการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ผ่านพ้นมา 70 ปี ทำให้มองเห็นภาพสะท้อนเป็นความจริงได้อย่างชัดเจน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นสำคัญประเด็นแรก กลุ่มบุคคลทางการเมืองที่เข้าไปอยู่ในขอบข่ายการบริหารประเทศส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ต่อต้านการปฏิวัติอย่างรุนแรง รวมทั้งกลุ่มบุคคลผู้หลงคล้อยตามไปด้วย โดยขาดข้อมูลความจริงในอดีต

เสมือนลืมความจริงไปแล้วว่า ช่วงที่ได้อำนาจจากพระมหากษัตริย์มาเมื่อปี พ.ศ. 2475 ได้จากการปฏิวัติโดยใช้กำลังทหาร หากคิดถึงเรื่องนี้แล้ว ผลที่ตอบสนองในยุคปัจจุบันซึ่งทำให้ผลประโยชน์ของประเทศชาติจำต้องสูญเสียไปอย่างน่าเสียดาย นับตั้งแต่ความเสื่อมโทรมในด้านจัดการศึกษา ศิลธรรม ซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจประชาชน วัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีผลเสริมสร้างรากฐานในการพึ่งตนเองให้อยู่กับเหตุและผลได้อย่างลึกซึ้ง เลยไปถึงสิ่งที่อยู่ปลายสุดคือประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งประชาชนคนไทยควรได้รับอย่างทั่วถึง

ประการที่ 3 ช็อกกล่าวหาที่ว่า เหตุการณ์ทหารไทยยกพวกฆ่ากันเอง ซึ่งติดตามมาหลังปี พ.ศ. 2475 ได้ไม่นาน ซึ่งฝ่ายถืออำนาจรัฐบาลกล่าวหาว่า เป็นเพราะเจ้าสุญเสียอำนาจ มาถึงช่วงหลังๆ ในทางปฏิบัติ มีการยอมรับและให้ความเคารพรักและศรัทธาแก่ ม.จ. สิทธิพร กฤดากร โดยชนรุ่นหลังอย่างสูง จากการแสดงความชื่นชมยินดีที่พระองค์ท่านได้ทรงพิสูจน์ความจริงจากการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่า เป็นผู้ที่มีความรักและเห็นความสำคัญของแผ่นดินอย่างเด่นชัดมาก และเป็นทีที่กล่าวกันว่า พระองค์ท่านทรงเป็นนักประชาธิปไตยอันสูงส่งด้วย

ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องจาก ม.จ. สิทธิพร กฤดากร แม้ว่าจะไปศึกษาต่อต่างประเทศกลับมา แต่พระองค์ท่านได้นำรูปแบบความรู้ทางการเกษตรมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับชีวิตคนไทย อีกทั้งยังนำพระองค์เองและหม่อมศรีพรหมา ขายาไปใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายแบบเกษตรกรรมตาหัวๆ ไป ซึ่งผู้เขียนได้มีโอกาสสัมผัสในช่วงที่พระองค์ท่านปลูกบ้านหลังเล็กๆ แบบเรือนไม้ชั้นเดียวอยู่ในไร่ และทรงขุดดินปลูกผัก อีกทั้งชายายังได้นำผลิตผลในไร่มาแปรสภาพบนพื้นฐานอุตสาหกรรมเกษตรในครัวเรือนด้วย

ช่วงที่ผู้เขียนยังเป็นเด็กเล็กๆ คนหนึ่งซึ่งเดินย่ำก่อนกรวดก่อนหินไปโรงเรียนด้วยเท้าเปล่าผ่านหน้าวังในตรอกเศรษฐศิริเป็นประจำ ก็ยังไม่เคยสัมผัสกับพระองค์ท่าน แม้แต่ช่วงที่มีกองทหารไทยยกกำลังมาจากนครราชสีมา เข้ามารบกันเองจนถึงสถานีรถไฟบางซื่อ ตนก็ยังได้ยินแต่พระนามรวมทั้งช็อกกล่าวหาจากฝ่ายยึดอำนาจ

ผู้เขียนเพิ่งมีโอกาสสัมผัสพระองค์ท่าน ระหว่างช่วงที่ใช้ชีวิตเป็นเกษตรกรชาวไร่อยู่กับพื้นดินแล้ว หลังจากนั้นพระองค์ท่านก็ได้ให้ความรักความเมตตาแก่ผู้เขียนอย่างลึกซึ้งตลอดมา

ช่วงเวลาที่ผ่านมาจนถึง 70 ปี หลังเหตุการณ์ พ.ศ. 2475 ซึ่งเกิดขึ้นในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ มีหลายสิ่งหลายอย่างที่สะท้อนข้อมูลความจริง โดยที่ให้อีกแก่ผู้เขียน เรียนรู้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างน่าสนใจ

หวนกลับไปพิจารณาช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5

ถ้าสามารถมองเห็นเหตุและผลที่เชื่อมต่อกันได้อย่างลึกซึ้งย่อมมองเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นจุดเด่น เกิดจากการบุกรุกทางวัฒนธรรมข้ามชาติ จากกลุ่มประเทศวัฒนธรรมตะวันตกอย่างเห็นได้ชัด

แม้ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งปรากฏพระบรมฉายาลักษณ์ที่เสด็จลงไปประทับอยู่กับพื้นดินร่วมกับข้าราชการบริพารร่วมกับชาวบ้าน จากหนังสือชื่อ จากปุมสู่ภูมิปัญญาแห่งเกษตรกรรมไทย ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดพิมพ์ขึ้นในโอกาสครบปีที่ 109 ซึ่งภายใต้ภาพดังกล่าว ได้อันเชิญบทบันทึกโดยพระองค์ท่านว่า

กสิกรรมแลพานิชการ.....เป็นที่ตั้งแห่งความสมบูรณ์ ความสมบูรณ์เป็นที่ตั้งแห่งกำลัง กำลังย่อมเป็นที่ตั้งแห่งอำนาจ ถึงว่าจะระลึกว่าการกสิกรรมแลพานิชการเป็นประโยชน์เพียงใด การที่จะบำรุงนั้นไม่ใช่ของง่าย เพราะไม่ใช่แต่เพียงเปิดตาซึ่งเปิดไว้ชั่วคราว

ขอให้กระทรวงเกษตรพยายามที่จะจัดการแนะนำชาวเราให้เข้าใจ แลพยายามในการกสิกรรมแลพานิชการยิ่งขึ้น.....ขอให้กระทรวงเกษตรได้ทราบความพอใจของเรา

ได้สะท้อนภาพให้เห็นว่าองค์พระมหากษัตริย์ในขณะนั้น มีรากฐานความคิดซึ่งเปี่ยมพันด้วยคุณธรรม ที่มอบให้กับแผ่นดิน

นอกจากนั้น ยังมีพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเสด็จทรงหว่านข้าวลงในนา และมีพระราชดำริไว้ว่า

เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศที่ได้มาสร้าง ความเจริญด้านต่าง ๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความเจริญของประเทศต้องอาศัยความเจริญของเกษตรเป็นสำคัญ

น่าจะเป็นหลักฐานยืนยันความจริงจากพระราชหฤทัย ให้เห็นได้ชัดเจนถึงพระวิญญูญาณที่ให้ความสำคัญแก่การเกษตรกร อันถือได้ว่าเป็นอาชีพที่ควรจะให้โอกาสปลูกฝังความรักแผ่นดินแก่ประชาชนคนไทย อย่างทั่วถึง

สรุป

จากภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ย้อนกลับไปสู่อดีตหลังจากนำข้อมูลและความจริง ซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจผู้ที่ควรจะมีมองเห็นสังคมน่าได้อย่างลึกซึ้ง สามารถยอมรับได้ว่าชีวิตคนไทยจากอดีตเป็นต้นมา มีรากฐานอ่อนแอ ทำให้ขาดความเป็นไทแก่ตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการชีวิตและการจัดการทั้งหมด ซึ่งควรที่จะรักษาไว้ให้อยู่บนจุดที่ควรจะเป็นไปได้ อย่างมั่นคง กลับเกิดภาวะสับสน ย้ายไปอยู่ด้านตรงข้าม

แม้คุณสมบัติของผู้นำ ซึ่งควรจะมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เพื่อทำหน้าที่ของความเป็นผู้นำได้อย่างสมบูรณ์ทุกด้าน กลับถูกการเปลี่ยนแปลงภายในระบบการจัดการ กันออกไปอยู่นอกกรอบอันควรเป็นไปตามเหตุผล สอดคล้องกันกับคำพังเพย ซึ่งคนยุคก่อนเคยปรารภฝากไว้ว่า ผู้ดีจะเดินตรอก (ผู้ดีในที่นี้หมายถึงผู้ที่มีคุณธรรม ไม่ว่าจะยากดีมีจน) ชี้ออกจะเดินถนน กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าน้อยจะถอยจม กากาขาวจะเข้ามาครองเมือง..... ไฟบัลลีย์กลับจะล้างโลก ผู้เขียนได้ยื่นข้อความนี้ตั้งแต่อายุยังเป็นเด็กเล็กๆ คนหนึ่ง

คำทำนายลักษณะนี้ คงไม่ต้องอ้างชนต่างชาติ เช่น ออสทราลอส คนไทยในอดีตมีความดีความงาม เป็นของตนเอง และมีปัญญาอันแหลมคม แต่การที่คนยุคหลังลืมความสำคัญของแผ่นดินไทย จึงมีนิสัยชอบ อ้างคำกล่าวของชนต่างชาติอย่างเห็นได้ชัดเจน จึงน่าจะเป็นอุทาหรณ์ให้ผู้ที่รู้สึกเจ็บปวดได้เริ่มต้นตัว โดยตั้งสติ หวนกลับมาทบทวนตัวเองเพื่อค้นหาความจริง และมุ่งมั่นทำงานด้วยความจริงใจเพื่อแผ่นดินไทยกันได้แล้ว หรือยัง

จากจุดเริ่มต้นจนถึงบทสุดท้าย ผู้เขียนได้กล่าวย้ำความสำคัญเรื่องธรรมชาติของคนไว้แล้ว ทั้งหมด ดังนั้นหากมองภาพรวมของกระบวนการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากรู้ความจริงว่า คนมีบทบาทสำคัญที่สุด ดังนั้นวิถีการเปลี่ยนแปลงของสังคมเท่าที่เป็นมาแล้ว แม้มีเงื่อนไขแปร่งอยู่ในแต่ละช่วง ควรถือว่าเป็นธรรมชาติของสังคม

ดังนั้นแม้จะมีตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องในแต่ละช่วง จึงไม่น่านำมาติดใจโดยถือว่าเป็นสิ่งดีหรือไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งซึ่งกล่าวมาแล้ว คืออดีตซึ่งมีผลทำให้สังคมปรากฏเห็นได้ในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังช่วยให้รู้ได้ว่าอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างไร

สิ่งสุดท้ายแต่คงไม่ใช่ที่สุด จากพื้นฐานทั้งหมดควรมีผลทำให้รู้ความจริง เพื่อการเตรียมพร้อมจิตใจให้สำหรับการยอมรับความจริง อันจะช่วยให้ชีวิตที่เปลี่ยนไปในแต่ละช่วงสามารถดำเนินไปได้โดยราบรื่น

หมายเหตุ

บทความเรื่องนี้ มีความจริงที่ละเอียดอ่อนและลึกซึ้งมาก การที่ผู้เขียนตัดสินใจเขียนในโอกาสนี้เชื่อว่า อาจมีข้อผิดพลาดได้ แต่ด้วยเจตนารมณ์อันแรงกล้าที่ถือแผ่นดินไทยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งชีวิต โดยไม่มีเจตนาร้ายกับบุคคลใดหรือคณะใดทั้งสิ้น หากเกิดความผิดพลาดไม่ว่ามากหรือน้อย ผู้เขียนยินดีรับผิดแต่ผู้เดียว

22 มีนาคม 2545

กสิกรรมแลพนาธิชการ..... เป็นที่ทั้งแห่งความสมบุรณ์ ความสมบุรณ์เป็นที่ทั้งแห่งกำลัง
กำลังยอมเป็นที่ทั้งแห่งอำนาจ ถึงว่าจะระลึกว่าการกสิกรรมแลพนาธิชการเป็นประโยชน์เพียงใด
การที่จะบำรุงนั้นไม่ใช่ของง่าย เพราะไม่ใช่แต่เพียงเปิดตาซึ่งปิดไว้ชั่วคราว
ขอให้กระทรวงเกษทรพยายามที่จะจัดการแนะนำชาวเราให้เข้าใจ แลพยายามในการกสิกรรมแลพนาธิชการยิ่งขึ้น
.....ขอให้กระทรวงเกษทรได้ทราบความพอใจของเรา

พระบรมราชาธิราชวาท พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
คึกจาก การเกษทรในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เรียบเรียงและจัดพิมพ์โดย กระทรวงเกษทรและสหกรณ์
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๑

เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับการเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศที่ได้มาสร้างความสำเร็จ
ด้านต่าง ๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นหลักใหญ่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของประเทศต้องอาศัยความสำเร็จ
ของเกษตรเป็นหลักใหญ่

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗